

Syrjivän etnisen profiloinnin välttäminen ulkomaalaisvalvonnassa

Timo Kelloniemi AMK20153A

11/2017

ESIPUHE

Haluan kiittää kaikkia minua opinnäytetyössäni auttaneita ja siihen osallistuneita.

Vantaalla 21.11.2017

Timo Kelloniemi

Tiivistelmä

Tekijä Timo Kelloniemi	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK) / 2015 -3	
Julkaisun nimi Syrjivän etnisen profiloinnin välttäminen ulkomaalaisvalvonnassa	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Timo Korander Pekka Björk	Opinnäytetyön muoto Laadullinen tutkimus	
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö on tarkoitettu poliisiorganisaatiolle ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisen helpottamista varten. Tavoitteena on tuoda esille keinoja syrjivän etnisen profiloinnin välttämiseen ulkomaalaisvalvonnassa. Teoriaosiossa tuodaan esille opinnäytetyön keskeisimmät käsitteet: ulkomaalaisvalvonta ja syrjivä etninen profilointi. Siinä pyritään antamaan lukijalle kattava käsitys ulkomaalaisvalvonnasta, sen lainsäädännöstä sekä ulkomaalaisvalvonnan rajoittavista tekijöistä. Lisäksi siinä pyritään selvittämään, mitä syrjivä etninen profilointi tarkoittaa ja miten se liittyy poliisitoimintaan.</p> <p>Tutkimuksen haastattelut-osiossa tuodaan esille kolmen asiantuntijan näkökulmia ja subjektiivisia kokemuksia syrjivän etnisen profiloinnin välttämisestä ulkomaalaisvalvonnassa. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen haastattelututkimus, ja haastattelut on toteutettu kolmen asiantuntijan teemahaastattelulla. Haastateltavista yksi on yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistosta ja kaksi vanhempia konstaapeleita Helsingin poliisilaitoksen ulkomaalaispoliisista.</p> <p>Ulkomaalaisvalvonta on poliisille laissa määrätty tehtävä. Ulkomaalaisvalvonnasta säädetään ulkomaalaislaissa. Ulkomaalaisvalvontaa ohjaavat hallinnon sisäiset ohjeet ja rajoittavat yleiset hallinnolliset periaatteet. Yksi rajoittavista tekijöistä on syrjivän etnisen profiloinnin kieltö. Ihmisiä tulee kohdella yhdenvertaisesti, eikä ulkomaalaisvalvontaa voi ratkaisevissa määrin tai pelkästään perustaa henkilön oletettuun tai todelliseen etniseen alkuperään. Kuitenkin valvonnan tulisi kohdentua laittomasti maassa oleviin ulkomaalaisiin. Kysymys onkin, miten ulkomaalaiset valikoituvat ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi.</p>		
Sivumäärä 50	Tarkastuskuukausi ja vuosi 11/2017	Opinnäytetyökoodi (OPS) AMK Opinnäytetyö
Avainsanat Poliisi, ulkomaalaisvalvonta, syrjivä etninen profilointi		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 AINEISTON HANKKIMINEN.....	4
3 TUTKIMUSMENETELMÄ	5
3.1 Teemahaastattelu	6
3.2 Litterointi.....	6
3.3 Teemoittelu ja analyysi	7
4 ULKOMAALAISVALVONTA	7
4.1 Mitä on ulkomaalaisvalvonta?.....	7
4.2 Ulkomaalaisvalvonnan periaatteet.....	9
4.3 Ulkomaalaisvalvonnan tavoitteet	9
4.4 Ulkomaalaisvalvonnan lainsäädäntö	10
4.4.1 Ulkomaalaislaki	10
4.4.2 Poliisilaki	12
4.4.3 Perustuslaki	14
4.4.4 Hallintolaki	16
4.4.5 Hallinnon oikeusperiaatteet	16
4.5 Opas syrjivän etnisen profiloinnin ehkäisemiseen	17
5 ETNINEN PROFILOINTI.....	18
5.1 Mitä on profilointi?	18
5.2 Mitä on etninen profilointi?.....	19
5.3 Mitä on syrjivä etninen profilointi?.....	20
6 MITÄ ON SYRJINTÄ?.....	21
6.1 Syrjinnän kieltö	21
6.2 Välitön syrjintä	21
6.3 Välillinen syrjintä	22
6.4 Miten syrjivä etninen profilointi liittyy poliisitoimintaan?	23
6.5 Poliisihallituksen tekemä selvitys etnisestä profiloinnista	24
7 HAASTATTELUT	24
7.1 Ulkomaalaisvalvonnan toteuttaminen poliisissa	25
7.2 Ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoituminen	28
7.2.1 Ulkomaalaisvalvonta muun tehtävän ohella	29
7.2.2 Tutkintapyyntö.....	30
7.2.3 Analyysi-, ja vihjetieto.....	31
7.2.4 Teemavalvonta.....	32
7.3 Mikä on syrjivää etnistä profilointia?.....	33
7.4 Miten ulkomaalaisvalvontaa tulisi suorittaa?	34

7.5 Haasteet ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisessa	36
7.6 Syrjivän etnisen profiloinnin välttäminen ulkomaalaisvalvonnassa	37
7.7 Mitä kehitettävää toivoisit poliisin ulkomaalaisvalvonnan osalta?	38
8 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA	39
8.1 Mikä onnistui?	39
8.2 Yhteenveto haastatteluista	40
8.3 Pohdintaa	41
8.4 Mitä tekisin toisin?	46
8.5 Mitä jatkossa tulisi tutkia?	47
LÄHTEET	49
LIITTEET	51

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on syrjivän etnisen profiloinnin välttäminen ulkomaalaisvalvonnassa. Tutkimuskysymykseni on, miten ulkomaalaisvalvontaa suoritetaan syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin. Koin tämän olevan hyvä opinnäytetyön aihe sen ajankohtaisuuden, suuren tarpeen ja sen toteuttamisen haasteiden takia. Suomeen on tullut viime vuosina turvapaikanhakijoita, joista osa on saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen. Näistä henkilöistä osa on jäänyt laittomasti oleskelemaan Suomeen, eikä heitä ole tavoitettu.¹

Suomessa ei ole sisäraajatarkastuksia, joten Euroopan unioni ja Schengenin säännöstö velvoittavat torjumaan laitonta maahantuloa ja oleskelua Schengenin alueella.² Tämä on lisännyt ulkomaalaisvalvonnan tarvetta Suomessa. Poliisin ulkomaalaisvalvonta ja syrjivä etninen profilointi ovat myös olleet viime vuosina mediassa ajankohtainen aihe, sillä poliisia on syytetty viime aikoina syrjivästä etnisestä profiloinnista ulkomaalaisvalvonnassa.

Ylen 2016 julkaiseman uutisen mukaan Helsingin poliisi joutui selvittämään yhdenvertaisuusvaltuutetulle, onko ulkomaalaisia valvottu väärin perustein Helsingin ydinkeskustassa järjestetyssä tehovalvontaiskussa. Yhdenvertaisuusvaltuustoimisto oli saanut ilmoituksia ulkomaalaisten tarkastuksista, joissa monet olivat kokeneet syrjivää etnistä profilointia.³

Ulkomaalaisvalvonnassa yhtenä suurena kysymyksenä on, miten suorittaa sitä syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin. Ulkomaalaisvalvontaa tulisi suorittaa, mutta syrjivän etnisen profiloinnin kieltä estää kohdentamasta sitä ulkomaalaisiin yksinomaan ulkoisten seikkojen perusteella. Olen tutkimuksen selkeyttämiseksi rajannut opinnäytetyöni aiheen syrjivään etniseen profilointiin ulkomaalaisvalvonnassa. Ulkomaalaisvalvonnassa kohteen valikoiminen on vaikeaa syrjivän etnisen profiloinnin kiellon takia. Jotenkin ulkomaalaisvalvonnan kohteiden on kuitenkin valikoiduttava.

Opinnäytetyössäni pyrin kolmen asiantuntijan haastattelulla löytämään poliisille keinoja toteuttaa ulkomaalaisvalvontaa syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin. Opinnäytetyöni

¹ Pirilä 2016.

² Poliisihallitus 2015, 4

³ Malminen 2017.

voi hyödyttää minua ja kaikkia poliiseja, jotka tapaavat työtehtävissään ulkomaalaisia. Opin näytetyöni ei anna yhtä oikeaa vastausta tutkimuskysymykseen, mutta se voi antaa lukijalle uusia näkökulmia suorittaa ulkomaalaisvalvontaa syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin.

Ulkomaalaisvalvontaa rajoittavat ja siihen antavat toimivaltaa useat eri lait. Käsittelen nämä lait työni teoriaosuudessa. Keskeiset käsitteet opinnäytetyössäni ovat ulkomaalaisvalvonta ja syrjivä etninen profilointi. Nämä lait ja käsitteet täytyy ymmärtää, jotta aihetta pystyttäisiin käsittelemään syvällisemmin. Olen hankkinut aineiston teoriaosuuteeni lähdekirjallisuuden avulla. Hahmottelin työni teoriaosuuden perusteella kysymyksiä haastatteluihini. Tutkimukseni tulos perustuu teoriaosuuteen ja asiantuntijoiden haastatteluihin.

2 AINEISTON HANKKIMINEN

Keräsin aineiston opinnäytetyöhöni käyttämällä tutkimuskirjallisuutta, lakikirjallisuutta ja teemahaastatteluita. Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sain vastuuopettajiltani, kirjastosta ja internetistä. Etsin lähteitä käyttäen opinnäytetyöhöni liittyviä hakusanoja, kuten ulkomaalaisvalvonta ja syrjivä etninen profilointi.

Käytin internetin kautta lakikirjallisuuslähteenä Finlexiä, Euroopan unionin perusoikeusviraston nettisivuja ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan nettisivuja. Teemahaastatteluilla pyrin saamaan haastateltavilta tietoa heidän kokemuksistaan ja näkökulmistaan tutkimuskysymykseen liittyen. Tutkimuksen alussa selvitin tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, prosesseja ja kokonaisuutta, joiden analyysin perusteella kehitin haastattelurungon. Tämän jälkeen suuntasin haastattelun haastateltavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista. Lopuksi analysoin näitä kokemuksia.⁴

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastajan haastattelun toteutin 29.8.2017. Haastattelu kesti 50 minuuttia ja 50 sekuntia. Ulkomaalaispoliisi A:n haastattelun toteutin 31.8.2017. Haastattelu kesti 33 minuuttia ja 27 sekuntia. Ulkomaalaispoliisi B:n haastattelun toteutin myös 31.8.2017. Se kesti 36 minuuttia ja 14 sekuntia.

⁴ Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.

Tallensin kaikki haastattelut digitaalisella ääninauhurilla ja siirsin haastattelutiedostot ääninauhurilta tietokoneelle. Kuuntelin haastattelut tietokoneelta ja litteroin ne yksittäisiksi Word-tiedostoiksi. Litteroinnit koodasin väreillä teemoihin, joiden perusteella teemoittelin ja tyypittelin haastattelut.

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus pyrkii tuomaan tutkimukseen tutkittavan näkökulman siten, että tämä osallistuu tutkimukseen henkilökohtaisesti.⁵ Laadulliseen tutkimukseen voidaan sisällyttää erilaisia lähestymistapoja sekä analyysi- ja aineistonkeruumenetelmiä ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan saada monipuolista ymmärrystä ja tietoa, jos tutkimusasetelmat on hyvin suunniteltu ja toteutettu, ja tutkittavaa ilmiötä lähestytään useista näkökulmista.⁶

Päädyin tutkimusmenetelmänä kvalitatiiviseen tutkimukseen siksi, että koin teemahaastattelut parhaaksi tavaksi kerätä aineistoa tutkimukseeni. Lisäksi koin haastattelujen analyysin olevan paras tapa käsitellä tutkimukseni tuloksia päästäkseni aiheessa syvemmälle. Kvalitatiivinen tutkimus antoi minulle myös hypoteesittomuuden tutkimuksessa, eli minulla ei ollut lukkoon lyötyjä ennako-oletuksia tutkimuksen tuloksista. Päätin, että haastateltavien asetamat näkökulmat tulevat olemaan opinnäytetyöni tutkimuksen tulos. Näin pystyin asettelemaan haastattelujen kysymykset ennakkoluulottomasti.⁷

Päätin tyypitellä haastattelut poimimalla aineistoa kokonaisuutena hyvin luonnehtivat seikat ja pyrin tiivistämään näitä seikkoja informatiivisimmiksi. Etsin haastatteluista tiettyjä elementtejä ja asetin ne tiettyjen teemojen alle.⁸ Tämä auttoi minua jäsentämään ja hahmottamaan haastatteluissa samankaltaiset esille nousseet keskeiset elementit.

⁵ Hirsjärvi & Hurme 2001, 23-24.

⁶ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.

⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c

⁸ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006g

Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus olisi mielestäni ollut liian pintapuoleinen raapaisu tutkittavaan aiheeseen liittyen. Aihetta oli mielestäni parempi tarkastella laadullisesti kuin määrällisesti. Kvantitatiivisella menetelmällä aihe olisi pitänyt muuttaa mitattavaan muotoon, joten koin aiheen soveltuvan paremmin kvalitatiiviseen tutkimukseen. Koen, että en olisi päässyt aiheessani yhtä syvälle analyysissä määrällisellä tutkimusmenetelmällä.⁹

3.1 Teemahaastattelu

Keräsin aineistoa opinnäytetyöhöni teemahaastatteluilla. Pyrin saamaan haastateltavilta tietoa heidän kokemuksistaan ja näkökulmistaan. Selvittelin aluksi tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, prosesseja ja kokonaisuutta, joiden analyysin perusteella kehitin haastattelurungon. Tämän jälkeen suuntasin haastattelun tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista. Lopuksi analysoin näitä kokemuksia.¹⁰

Teemahaastattelussa korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteesta. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa. Teemahaastattelussa otetaan huomioon, että ihmisten tulkinnot asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä. Merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat kaikille samat.¹¹

3.2 Litterointi

Litteroin haastatteluni kolmelle erilliselle Word-tiedostolle. Litterointi tarkoittaa nauhoitetun puhemuotoisen aineiston puhtaaksi kirjoittamista. Se voi olla myös tutkimukseen osallistuneiden vastaajien omalla käsialalla kirjoitettujen tekstien puhtaaksi kirjoittamista. Tässä tapauksessa kyseessä oli nauhoitettu puhemuotoinen aineisto.¹² Käytin litteroinnissa narratiivista tarkastelutapaa, eli aineisto on litteroitu ja koodattu merkitsemällä koodein tekstikohdat, joissa puhutaan samoista tai samankaltaisista asioista. Tällä on pyritty selkeyttämään aineiston sisältöä, ja se on helpottanut aineiston analysointia.¹³

⁹ Poliisiammattikorkeakoulu 2017, 11.

¹⁰ Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.

¹¹ Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.

¹² Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d.

¹³ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006e.

3.3 Teemoittelu ja analyysi

Analysoin teemahaastatteluja teemoittelun avulla. Teemoittelussa keskeisiä aiheita muodostetaan aineistolähtöisesti etsimällä tekstimassasta eri haastatteluja yhdistäviä seikkoja. Teemat, joista puhuttiin haastateltavien kanssa, löytyvät kaikista haastatteluista. Eri teemat esiintyivät eri haastatteluissa vaihtelevissa määrin. Haastattelujen aineisto järjestettiin litte-roinnin jälkeen teemoittain. Teemojen alle olen koonnut kustakin haastattelusta ne kohdat, joissa puhutaan kyseenomaisesta temasta.¹⁴

4 ULKOMAALAISVALVONTA

4.1 Mitä on ulkomaalaisvalvonta?

Ulkomaalaisvalvonta on määritelty ulkomaalaislain 129 a §:ssä¹⁵. Ulkomaalaisvalvonta on ulkomaalaislain ja siinä annettujen säännösten noudattamisen valvontaa, mikä tarkoittaa muun muassa maassa oleskelun edellytysten valvontaa. Se on osa laittoman maahantulon torjuntaa.¹⁶

Ulkomaalaislain 129 a §:ssä säädetään seuraavasti:

Ulkomaalaisvalvonta on tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamisen valvontaa ja laittoman maassa oleskelun torjuntaa. Rajatarkastuksista säädetään Schengenin rajasäännöstössä.

Ulkomaalaisvalvontatoimenpiteen on oltava perusteltu suhteessa valvonnalla tavoiteltavaan päämäärään ja tehtävän kiireellisyyteen sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Valvonta on toteutettava valvonnan kohteen oikeuksia kunnioittaen 5 §:ssä säädetyllä tavalla.

¹⁴ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006f.

¹⁵ Poliisihallitus 2015, 1

¹⁶ Poliisihallitus 2015, 1; Björk 2017, 2.

Ulkomaalaisvalvonnan tulee perustua valvontaviranomaisen yleisiin tietoihin ja kokemukseen laittomasta maahantulosta ja oleskelusta. Valvontatoimenpiteiden tulee perustua tehtyihin havaintoihin tai saatuihin vihje- taikka analyysitietoihin. Valvontatoimenpide ei saa perustua pelkästään tai ratkaisevassa määrin henkilön todelliseen tai oletettuun etniseen alkuperään.¹⁷

Ulkomaalaisvalvonta on sisämaassa pääosin poliisin vastuulla. Rajavartiolaitos voi poliisin pyynnöstä osallistua sisämaassa suoritettavaan ulkomaalaisvalvontaan, mutta yhteisissä ulkomaalaisvalvontaoperaatioissa poliisi johtaa toimintaa. Rajatarkastus ei ole ulkomaalaisvalvontaa, eikä ulkomaalaisvalvonnassa saa olla rajatarkastuksille ominaisia piirteitä. Schengenin rajasäännöstössä säädetään rajatarkastuksista.¹⁸ Rajatarkastus on tarkastusta, jota suoritetaan rajanylityspaikalla. Sen tarkoituksena on varmistaa, että henkilöt, heidän hallussaan olevat esineet ja heidän kulkuneuvonsa voidaan päästää jäsenalueelle tai jäsenalueelta pois.¹⁹

Ulkomaalaisvalvonta on poliisin lakiin perustuva tehtävä ja myös hallintolain mukaista valvontaa. Ulkomaalaisvalvonnassa ei ole kyse rikosten estämisestä, paljastamisesta tai selvittämisestä, eikä se ole poliisitutkintaa.²⁰ Suomessa poliisi suorittaa ulkomaalaisvalvontaa osana peruspoliisityötä²¹.

Ensisijaisesti poliisi toteuttaa ulkomaalaisvalvontaa muiden tehtävien yhteydessä, kuten hälytystehtävien, rikostorjunnan, liikenteenvalvonnan tai yleiseen järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvien tehtävien yhteydessä²². Kun poliisi tapaa poliisitehtävän yhteydessä ulkomaalaisen, tämän maassa oleskelun edellytykset selvitetään²³.

Poliisi voi suorittaa ulkomaalaisvalvontaa myös erillisenä toimenpiteenä, esimerkiksi teemavalvontana. Silloin poliisin tulee arvioida ja analysoida etukäteen, millä perusteilla ja mihin kohteisiin valvontaa tulisi suorittaa. Teemavalvontaa voidaan kohdentaa esimerkiksi

¹⁷ Ulkomaalaislaki 7:129 a §. (30.4.2004/301)

¹⁸ Poliisihallitus 2015, 1.

¹⁹ Da Silva Goncalves 2016, 16.

²⁰ Björk 2017, 2.

²¹ Poliisihallitus 2015, 1

²² Björk 2017, 5

²³ Poliisihallitus 2015,1

poliisi-, tulli- ja rajavartiolaitosviranomaisyksiköiden ennalta osoittamiin kohteisiin tai henkilöihin.²⁴

Teemavalvontaa voidaan suorittaa muun muassa siten, että poliisi järjestää valtakunnallisia ja alueellisia ulkomaalaisvalvontatapahtumia, jotka suoritetaan analyysin perusteella valittuihin kohteisiin. Analyysiin perustuvassa ulkomaalaisvalvonnassa valvonta kohdistetaan sellaisiin paikkoihin tai alueisiin, joissa perustellusti voidaan olettaa oleskelevan ulkomaalaisia, jotka oleskelevat oikeudettomasti maassa tai tekevät luvattomasti töitä.²⁵

Ulkomaalaisvalvontatehtävissä selvitetään ulkomaalaisvalvonnan kohteena olevan henkilöllisyys, kansalaisuus, maassaolo-oikeus ja työnteko-oikeus ja se, onko kohteen läsnäolo-oikeuden myötä syytä ryhtyä toimenpiteisiin²⁶. Ulkomaalaisvalvontaa suorittavat poliisin lisäksi Suomessa myös Rajavartiolaitos ja Maahanmuuttovirasto²⁷.

4.2 Ulkomaalaisvalvonnan periaatteet

Poliisihallituksen ulkomaalaisvalvontaohjeen mukaan ulkomaalaisvalvonnan täytyy perustua valvontaviranomaisten kokemukseen ja yleisiin tietoihin laittomasta oleskelusta maassa ja laittomasta maahantulosta. Ulkomaalaisvalvontatoimenpiteiden pitää perustua saatuihin tai tehtyihin havaintoihin taikka vihje- tai analyysitietoihin. Ulkomaalaisvalvontatilanteessa valikoitaessa valvonnan kohdetta valvontaviranomaisella täytyy olla havaintoja tai vihje- tai analyysitietoa. Nämä tiedot antavat perusteen tarkastuksen tekemiselle.²⁸

4.3 Ulkomaalaisvalvonnan tavoitteet

Ulkomaalaisvalvonta tähtää siihen, että ulkomaalaisten maassa oleskelun edellytyksiä ja maahantuloa valvotaan niin, että yleinen järjestys ja turvallisuus säilyvät. Sen tavoitteena on

²⁴ Björk 2017, 5.

²⁵ Poliisihallitus 2015, 1-2.

²⁶ Poliisihallitus 2015, 2

²⁷ Soisalo 2017, 16

²⁸ Poliisihallitus 2015, 3.

ennaltaehkäistä ja torjua laitonta maassa oleskelua ja maahantuloa. Ulkomaalaisvalvonnan tavoitteena on myös tunnistaa ihmiskaupan uhreja ja laitonta työntekoa.²⁹

Ulkomaalaisvalvonta pyrkii myös ennalta estämään ja ehkäisemään ulkomaalaisten, jotka ovat haavoittuvassa asemassa, joutumista rikollisryhmien ja rikollisten hyväksikäyttämäksi. Valvottaessa työntekijöiden työnteko- ja maassaolo-oikeutta täytyy erityisesti kiinnittää huomiota asioihin, jotka voisivat antaa viitteitä henkilöiden riippuvaisesta asemasta tai siitä, että henkilö saattaisi olla ihmiskaupan tai muun samantapaisen rikoksen uhri.³⁰

4.4 Ulkomaalaisvalvonnan lainsäädäntö

4.4.1 Ulkomaalaislaki

Poliisi suorittaa ulkomaalaisvalvontaa ulkomaalaislain 212 §:n nojalla, jonka mukaan ulkomaalaislain noudattamista valvovat poliisi, rajavartiolaitos ja maahanmuuttovirasto³¹. Ulkomaalaislakia sovelletaan ulkomaalaislain 2 §:n mukaan ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon Suomessa³². Poliisihallituksen ulkomaalaisvalvontaohjeessa sanotaan, että myös Schengenin säännöstö ja Euroopan unioni velvoittavat torjumaan laitonta oleskelua sekä maahantuloa Schengenin alueella, koska alueella ei ole sisärajatarkastuksia³³. Ulkomaalaislain 1 luvun 2 §:ssä säädetään lain soveltamisalasta seuraavasti:

*Ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon Suomessa sovelletaan tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä.*³⁴

Ulkomaalaislain 4 §:n 2 momentissa säädetään seuraavasti:

²⁹ Poliisihallitus 2015, 3.

³⁰ Poliisihallitus 2015, 3.

³¹ Ulkomaalaislaki 14:212 §

³² Ulkomaalaislaki 1:2 §

³³ Poliisihallitus 2015, 4

³⁴ Ulkomaalaislaki 1:2 §

Poliisin suorittamaan ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun ja maasta poistamisen edellytysten selvittämiseen sovelletaan poliisilain (872/2011) poliisitutkintaa koskevia säännöksiä.³⁵

Ulkomaalaislain 1 luvun 1 §:ssä säädetään lain tarkoituksesta. Sen mukaan lain tarkoituksena on edistää ja toteuttaa hyvää oikeusturvaa ja hallintoa ulkomaalaisasioissa. Ulkomaalaislain tarkoituksena on myös edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista sekä perus- että ihmisoikeuksia kunnioittaen. Ulkomaalaislakia sovellettaessa pitää myös ottaa huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.³⁶

Ulkomaalaislain 129 a §:n 2 momentissa säädetään seuraavasti:

Ulkomaalaisvalvontatoimenpiteen on oltava perusteltu suhteessa valvonnalla tavoiteltavaan päämäärään ja tehtävän kiireellisyyteen sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Valvonta on toteutettava valvonnan kohteen oikeuksia kunnioittaen 5 §:ssä säädetyllä tavalla.³⁷

Ulkomaalaislain 5 §:ssä ulkomaalaisen oikeuksista säädetään, että kun ulkomaalaislakia sovelletaan, ulkomaalaisen oikeuksia ei tule rajoittaa enempää kuin se on välttämätöntä³⁸. Ulkomaalaislain 129 b §:ssä säädetään poliisin tarkastusoikeudesta ulkomaalaisvalvontaa suoritettaessa³⁹. Ulkomaalaislain 129 b §:n mukaan poliisilla on ulkomaalaisvalvontaa varten, jos se on perusteltua ulkomaalaisen henkilöllisyyden, kansalaisuuden, työnteke-oikeuden tai maassaolo-oikeuden selvittämiseksi, oikeus

- 1) saada ulkomaalaisvalvonnan kohteena olevalta henkilöltä tämän tiedot ja tarkastaa tarvittavat asiakirjat tämän henkilöllisyydestä ja kansalaisuudesta sekä oikeudesta oleskella maassa ja tehdä työtä.⁴⁰

³⁵ Ulkomaalaislaki 1:4 §.

³⁶ Ulkomaalaislaki 1:1 §.

³⁷ Ulkomaalaislaki 7:129 a §.

³⁸ Ulkomaalaislaki 1:5 §

³⁹ Poliisihallitus 2015, 5

⁴⁰ Ulkomaalaislaki 7:129 b §.

- 2) päästä rikoslain 24 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun julkisrauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan, kulkuneuvoon tai tilaan, johon ei ole yleistä pääsyä. 1 kohdassa tarkoitettuna tarkastuksen tekemiseksi tällainen tila ei saa olla pysyväisluonteiseen asumiseen käytetty tila.⁴¹ Tarkastuksesta ja sen perusteesta on ilmoitettava tilan haltijalle tai tämän edustajalle, mutta tarkastus voidaan tehdä, vaikka tilan haltija tai hänen edustaja eivät ole paikalla häntä ei tavoiteta⁴².
- 3) määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi 1 kohdassa tarkoitettuna tarkastuksen tekemiseksi kulkuneuvossa oleville ja
- 4) saada työnantajalta, joka on ottanut töihin ulkomaalaisia, tiedot tämän palveluksessa olevista ulkomaalaisista ja heidän työnteko-oikeudestaan.⁴³

Jos mahdollista, tarkastusten suorittajan on kerrottava asianosaiselle tarkastuksen kuluessa tarkastuksen tavoitteista, sen suorittamisesta ja sen aiheuttamista jatkotoimenpiteistä. Tarkastuksessa ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa tilan haltijalle tai valvonnan kohteelle. Ulkomaalaislain 129 b §:n 3 momentissa säädetään seuraavasti:

Edellä 1 momentin 2 kohdan perusteella tehtävän tarkastuksen aloittamisesta ja sen perusteesta on ilmoitettava tilan haltijalle tai tämän edustajalle niin pian kuin mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta. Tarkastus voidaan tehdä, vaikka tilan haltija tai tämän edustaja ei ole paikalla tai tätä ei tavoiteta. Tarkastuksessa noudatetaan hallintolain 39 §:n säännöksiä.⁴⁴

4.4.2 Poliisilaki

Poliisilain 1 luvun 1 §:ssä kerrotaan poliisin tehtävät:

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen,

⁴¹ Ulkomaalaislaki 7:129 b §.

⁴² Ulkomaalaislaki 7:129 b §.

⁴³ Ulkomaalaislaki 7:129 b §.

⁴⁴ Ulkomaalaislaki 7:129 b §.

selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetty tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa (805/2011) ja rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa (806/2011).⁴⁵

Ulkomaalaisvalvonta lukeutuu tämän lain 2 momentissa mainittuihin muihin poliisille laissa säädettyihin tehtäviin.⁴⁶

Poliisilain 1 luvun 2 §:ssä säädetään, että poliisin täytyy kunnioittaa perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Toimivaltuuksia käyttäessään poliisin on valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.⁴⁷

Hallituksen esityksessä 169/2014 mainitaan, että poliisilaki koskee yleislakina kaikkien poliisin tehtävien hoitamista. Poliisilain 2 luvussa on mainittu poliisin yleisiä toimivaltuuksia. Poliisin yleisiä toimivaltuuksia ovat muun muassa 1 § oikeus henkilöllisyyden selvittämiseen, 2 § kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi, 3 § etsintäkuulutetun kiinniottaminen, 4 § etsintä henkilön kiinniottamiseksi ja 5 § kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen sekä kuluneuvon pysäyttäminen 11 §.⁴⁸

Poliisilain 6 luvussa säädetään poliisitutkinnasta, joka on muun kuin rikoksen johdosta alkanutta poliisin tutkintaa⁴⁹. Poliisitutkinnan säännöksiä sovelletaan ulkomaalaisvalvonnassa

⁴⁵ Poliisilaki 1:1 § (22.7.2011/872).

⁴⁶ Soisalo 2017, 16.

⁴⁷ Poliisilaki 1: 2 §.

⁴⁸ HE 169/2014; Poliisilaki 2 Luku.

⁴⁹ Poliisilaki 6:1 § 1 momentti

muun muassa maassa oleskelun, ulkomaalaisen maahantulon ja maasta poistamisen edellytysten selvittämiseen sekä matkareitin selvittämiseen⁵⁰.

4.4.3 Perustuslaki

Julkisen vallan on perustuttava lakiin⁵¹. Kuten aiemmin jo mainitsin, poliisilain 1 luvun 2 §:n mukaan poliisin täytyy kunnioittaa ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia⁵². Perustuslain 2 luvun 22 §:ssä säädetään, että julkisen vallan on turvattava ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien toteutuminen.⁵³ Suomen perustuslain 6 §:ssä sanotaan seuraavaa yhdenvertaisuudesta:

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

*Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.*⁵⁴

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

*Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.*⁵⁵

Suomen perustuslain 2 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa oikeus saada asiansa ilman aiheetonta viivytystä asianmukaisesti käsitellyksi. Jokaisella on myös oikeus saada tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi päätös, mikä koskee hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Suomen perustuslain 2 luvun 21 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus käsittelyn julkisuuteen ja oikeus tulla kuulluksi sekä saada perusteltu päätös ja hakea

⁵⁰ Poliisihallitus 2015, 4

⁵¹ Suomen perustuslaki 1:2 § 3 momentti (11.6.1999/731)

⁵² Poliisilaki 1:2 §

⁵³ Suomen perustuslaki 2:22 §

⁵⁴ Suomen perustuslaki 2:6 §.

⁵⁵ Suomen perustuslaki 2:6 §.

siihen muutosta. Hyvän hallinnon takeet, kuten oikeudenmukainen oikeudenkäynti, turvataan lailla.⁵⁶ Suomen perustuslain 2 luvun 9 §:ssä säädetään liikkumisvapaudesta seuraavasti:

Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Jokaisella on oikeus lähteä maasta. Tähän oikeuteen voidaan lailla säätää välttämättömiä rajoituksia oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi taikka maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen turvaamiseksi.

Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. (24.8.2007/802)

Ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla. Ulkomaalaisista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.⁵⁷

Poliisihallituksen ulkomaalaisvalvontaohjeessa sanotaan, että ulkomaalaisvalvonnassa valvonta kohdistuu muihin kuin Suomen kansalaisiin, jolloin kyse ei ole kielletystä kansalaisuuteen perustuvasta syrjinnästä, vaan laissa säädetyn valvontatehtävän suorittamisesta⁵⁸. Euroopan unionin perusoikeusviraston julkaisemassa syrjivän etnisen profiloinnin ehkäisemisen oppaassa kerrotaan, että kun poliisi pysäyttää kohdehenkilön ja hänen päätöksensä pysäyttää henkilö perustuu yksinomaan tai pääasiallisesti henkilön etniseen alkuperään, rotuun tai uskonnolliseen vakaumukseen, on kyse välittömästä syrjinnästä, mikä on lainvastaista⁵⁹.

⁵⁶ Suomen perustuslaki 2:21 §.

⁵⁷ Suomen perustuslaki 2:9 §.

⁵⁸ Poliisihallitus 2015, 2

⁵⁹ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 18

4.4.4 Hallintolaki

Poliisihallituksen ulkomaalaisvalvontaohjeen mukaan hallintolakia 434/2003 noudatetaan ulkomaalaislaissa tarkoitettujen asioiden käsittelyssä, jollei laissa erikseen toisin säädetä⁶⁰. Ulkomaalaislain 129 b §:n tarkastuksissa noudatetaan hallintolain 39 §:n säännöksiä, eli poliisin täytyy ottaa nämä hallintolain säädökset huomioon ulkomaalaisvalvonnan tarkastuksia tehdessään⁶¹. Ulkomaalaislain 1 luvun 1 §:ssä säädetään, että ulkomaalaislain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa⁶².

Hallintolain 39 §:n mukaan viranomaisen on ilmoitettava tarkastuksen aloittamisajankohta asianosaiselle, jota asia välittömästi koskee, jollei ilmoittaminen vaaranna tarkastuksen toteutumista. Tarkastuksen kohteena olevalla henkilöllä on oikeus olla läsnä tarkastuksessa sekä esittää mielipiteensä ja kysymyksiä tarkastukseen liittyvistä seikoista.

Mikäli mahdollista, asianosaiselle on tarkastuksen kuluessa kerrottava tarkastuksen tavoitteista, sen suorittamisesta ja jatkotoimenpiteistä. Tarkastus on suoritettava aiheuttamatta tarkastuksen kohteelle tai sen haltijalle kohtuutonta haittaa.⁶³ Tarkastajan täytyy laatia viipymättä kirjallinen tarkastuskertomus tarkastuksesta. Siitä pitää käydä ilmi tarkastuksen kulku ja tarkastajan tekemät keskeiset havainnot. Tämä tarkastuskertomus täytyy antaa tiedoksi tarkastuksen aikana läsnäoloon oikeutetulle asianosaiselle.⁶⁴

4.4.5 Hallinnon oikeusperiaatteet

Poliisihallituksen ulkomaalaisvalvontaohjeen mukaan suoritettaessa ulkomaalaisvalvontaa tulee noudattaa tarkoitussidonnaisuuden periaatetta. Ulkomaalaisvalvonnan suunnittelemisessa ja suunnittelussa tulee myös ottaa huomioon suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate.⁶⁵ Nämä rajoitusperiaatteet tulevat ulkomaalaisvalvonnassa esille siten, että valvontatoimenpiteen tulee olla perusteltu suhteessa valvonnalla tavoiteltavaan päämäärään, tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, toimenpiteen kohdehenkilön ikään, käyttäytymiseen,

⁶⁰ Poliisihallitus 2015, 4

⁶¹ Ulkomaalaislaki 7:129 b § 3

⁶² Ulkomaalaislaki 1:1 §

⁶³ Hallintolaki 6:39 §.

⁶⁴ Hallintolaki 6:39 § 2.

⁶⁵ Poliisihallitus 2015, 2.

terveyteen sekä muihin vastaaviin liittyviin seikkoihin, jotka liittyvät tilanteen kokonaisarviointiin⁶⁶.

Ulkomaalaisvalvontaohjeen mukaan valvonta tulee toteuttaa kunnioittaen valvonnan kohdehenkilön oikeuksia eikä ulkomaalaisen oikeuksia tule rajoittaa enempää kuin se on välttämätöntä. Valvonnan kohde on valittava niin, ettei valvonnan kohteen valikoitumista koeta syrjiväksi kansallisen tai etnisen alkuperän perusteella. Nämä valvonnan periaatteet koskevat kaikkia valvonnan kohdehenkilöitä, oli tämä Suomalainen tai ulkomaalainen. Ulkomaalaisvalvontaa voi siis kohdistaa myös Suomen kansalaisiin. Poliisin tulee toimia puolueettomasti ja asiallisesti sekä edistää yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta.⁶⁷

Ulkomaalaisvalvontaa toteutettaessa ja suunniteltaessa on otettava huomioon, että ulkomaalaisilla saattaa olla epäluuloja viranomaistoiminnan asianmukaisuutta kohtaan. Ulkomaalaisvalvonnassa tulee myös huomioida, ettei valvonnan järjestäminen tai viestiminen aiheuta väärinkäsityksiä. Toimenpiteen kohdehenkilölle tulee riittävästi ja ymmärrettävästi perustella valvonnan yhteydessä toteutettavat toimenpiteet, jotka ovat suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen. Poliisin tulee kiinnittää erityistä huomiota omaan asianmukaiseen käyttäytymiseen ulkomaalaisvalvontaa suorittaessaan.⁶⁸

4.5 Opas syrjivän etnisen profiloinnin ehkäisemiseen

Euroopan unionin perusoikeusvirasto on tehnyt vuonna 2010 oppaan syrjivän etnisen profiloinnin taustoista ja sen ehkäisemisestä. Se on tarkoitettu erityisesti poliisipäällystölle, ja siinä pyritään selventämään käytäntöjä ja teoriaa liittyen etniseen profilointiin. Opas syrjivän etnisen profiloinnin ehkäisemiseen on merkittävä teos pohdittaessa syrjivän etnisen profiloinnin välttämistä poliisin ulkomaalaisvalvonnassa. Siinä pyritään myös sijoittamaan profilointi sen sosiaalista ja oikeudellista taustaa vasten.⁶⁹ Profilointia käsitellään oppaassa lainvalvontaan liittyvänä käytäntönä sekä lainvalvontaan liittymättömässä yhteydessä yleisellä tasolla.⁷⁰

⁶⁶ Poliisihallitus 2015, 2-3

⁶⁷ Poliisihallitus 2015, 3.

⁶⁸ Poliisihallitus 2015, 3.

⁶⁹ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 5.

⁷⁰ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 6.

Oppaassa selvennetään, missä tapauksissa rodun, etnisen alkuperän tai uskonnollisen väkajuksen käyttö profiloinnissa on hyväksyttävää ja milloin se katsotaan syrjiväksi, eli lainvastaiseksi. Syrjivän etnisen profiloinnin haitallisia vaikutuksia, sen tehokkuutta lainvalvonnan keinona sekä vaihtoehtoisia poliisivalvonnan menetelmiä ja profiloinnin ehkäiseviä taiteita tarkastellaan myös oppaassa.⁷¹

Oppaassa käsitellään profilointia yleisen lainvalvonnan kannalta myös terrorismintorjunnan osalta, ja on rajattu niin, että se tarkastelee profilointia pysäytys ja tarkastusvaltuuksien käytön yhteydessä⁷². Siinä on paljon tapaustutkimuksia ja esimerkkejä, joiden avulla kuvaillaan poliisin kielteisiä ja myönteisiä tuloksia tuottaneita käytäntöjä.⁷³

5 ETNINEN PROFILOINTI

5.1 Mitä on profilointi?

Yleisesti profiloinnilla tarkoitetaan henkilöiden luokittelua näiden ominaispiirteiden mukaan. Nämä piirteet voivat olla muuttumattomia tai muuttuvia. Muuttumattomia ominaisuuksia ovat muun muassa sukupuoli, ikä, etninen alkuperä tai pituus. Muuttuvia ominaisuuksia ovat taas tavat, mieltymykset ja muut käyttäytymiseen liittyvät seikat.⁷⁴

Profilointi poliisitoiminnassa tarkoittaa sitä, että poliisi päättää käyttää valtuuksiaan tiettyihin henkilöihin, joiden valintaan ovat vaikuttaneet kohteen ominaispiirteisiin liittyvät seikat. Valtuudet voivat liittyä esimerkiksi henkilötarkastuksiin, pysäytyksiin ja jalankulkijoiden tai ajoneuvojen tarkastuksiin, joukkojen hajottamiseen, varoitusten antamiseen, valvontaoperaatioihin, tiedonlouhintaan tai radikalismiin vastaisiin toimiin.⁷⁵

Profilointi voi lainvalvonnan alalla olla sinänsä hyväksyttävä tutkintatekniikka. Rikosten ennaltaehkäisemisessä voidaan käyttää profilointia. Tätä kutsutaan rikollisten profiloinniksi.

⁷¹ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 6.

⁷² Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 6

⁷³ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 7.

⁷⁴ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 8.

⁷⁵ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 11.

Tällöin lainvalvontatoimia perustellaan tiettyihin fyysisiin ominaisuuksiin, ulkonäköön tai käyttäytymiseen liittyvillä abstrakteilla seikoilla. Profilointi on laillinen apuväline, ja sitä käytetään muun muassa rikoksista epäiltyjen henkilöiden kiinniottamisessa. Jos rikoksesta epäillyn henkilön ominaispiirteitä käytetään muodostamaan kyseisestä henkilöstä profiilia, profilointia pidetään järkevänä poliisikäytäntönä.⁷⁶

Poliisikäytäntönä profilointia tehdään tiettyyn tapahtumasarjaan tai tapahtumaan liittyvien todisteiden perusteella. Tällöin profiilista käytetään nimitystä ”epäillyn kuvaus”. Mitä tarkempi ja yksityiskohtaisempi tämä profiili on, sitä todennäköisempää on, että siinä ei tarvitse käyttää laajempia rotuun, etniseen alkuperään tai uskontoon liittyviä luokitteluja, ja on todennäköistä, että sitä ei mielletä syrjiväksi. Profilointiä voi myös tehdä sellaisten henkilöiden tunnistamisessa, jotka rikkovat lakia muutoin kuin näkyvästi tai suunnittelevat rikoksen tekoa.⁷⁷

Silloin profilointia suoritetaan aiempiin kokemuksiin ja koulutukseen perustuvien oletusten avulla, ja silloin profiloinnissa keskitytään käyttäytymiseen liittyviin ominaispiirteisiin rotuun, etniseen alkuperään tai uskontoon liittyvien ominaispiirteiden sijaan. Käyttäytymisen perusteella laadittuja profiileja ei katsota yleensä etnisen alkuperän, uskonnon tai rodun perusteella syrjiviksi.⁷⁸

5.2 Mitä on etninen profilointi?

Etniseen, uskonnolliseen- tai rotu vähemmistöön kuuluvien henkilöiden tarkastaminen tai pysäyttäminen ei aina ole lainvastaista. Etniseen alkuperään tai uskonnolliseen vakaumukseen tai rotuun liittyviä perusteita voidaan pitää hyväksyttävänä seikkoina poliisin toimille.⁷⁹ Näin on esimerkiksi silloin, kun tiedustelutiedot antavat viitteitä siitä, että jotain tiettyä rotua oleva rikollisjärjestö aikoo tehdä rikoksen tiettyssä kaupunginosassa. Silloin poliisi voi pitää rodulle ominaisia ulkonäköön liittyviä seikkoja hyväksyttävänä epäillyn määrittelemiseksi.⁸⁰

⁷⁶ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 12.

⁷⁷ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 12.

⁷⁸ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 13.

⁷⁹ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 21.

⁸⁰ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 21.

Lainsäädännön mukaan poliisi ei saa kuitenkaan perustaa kohdehenkilön erilaista kohtelua pelkkään rotuun vaan se pitää perustella myös muulla tekijällä. Erilaisen kohtelun perusteiden on liityttävä kyseiseen henkilöön, esimerkiksi epäilyttävään käytökseen tai siihen, että henkilö erottuu jollain muulla tavalla muista henkilöistä. Erottuminen muista henkilöistä pelkän rodun perusteella ei ole riittävä peruste erilaiseen kohteluun.⁸¹

Kohdehenkilö voi esimerkiksi täsmätä epäilystä annettuun kuvaukseen, mutta kuvauksen tulee liittyä muihinkin tekijöihin kuin pelkästään henkilön rotuun, etniseen alkuperään tai uskonnollisuuteen. Tällainen todennäköisesti hyväksyttävä epäilystä annettu kuvaus poliisin toimenpiteille voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen: tummaihoisen afrikkalaista alkuperää oleva noin 30-vuotias, 180 senttiä pitkä, roteva mies, joka pukeutuu tummaan villakangastakkiin. Silloin poliisi voisi pysäyttää tällaista epäilyn kuvausta vastaavat henkilöt.⁸²

5.3 Mitä on syrjivä etninen profilointi?

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 3 osaston 21 artiklassa mainitaan syrjintäkiellosta. Sen 1. kohdan nojalla kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu rotuun, sukupuoleen, ihonväriin tai etniseen taikka yhteiskunnalliseen alkuperään. Myös geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen tai muuhun vastaaviin seikkoihin liittyvä syrjintä on kielletty.⁸³

Kuten aiemmin mainittiin, profilointi ei itsessään ole lainvastaista, mutta jos poliisi käyttää valtuuksiaan henkilöön pelkästään tämän rodun, etnisen alkuperän tai uskonnon takia, kyse on lainvastaisesta syrjinnästä eli syrjivästä etnisestä profiloinnista. Rotu, etninen alkuperä tai uskonnollinen alkuperä voivat olla tekijöinä esimerkiksi poliisin suorittamalle pysäytykselle, mutta ne eivät saa olla ainoita tai pääasiallisia syitä siihen. Etninen profilointi loukkaa ihmisarvoa ja vahingoittaa yhteiskunnan eri ryhmien välisiä suhteita, minkä takia se on lainvastaista.⁸⁴

⁸¹ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 21-22.

⁸² Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 23

⁸³ Euroopan unioni perusoikeuskirja III Osasto 21 artikla (2012/C 326/02).

⁸⁴ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 18-19; Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 23.

6 MITÄ ON SYRJINTÄ?

6.1 Syrjinnän kieltö

Yhdenvertaisuuslain 3 luvun 8 §:ssä säädetään syrjinnän kiellosta seuraavasti:

Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielihyvyyden, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.⁸⁵

6.2 Välitön syrjintä

Yhdenvertaisuuslain 3 luvun 10 §:ssä säädetään välittömästä syrjinnästä. Sen mukaan välitöntä syrjintää on, jos jotakuta kohdellaan tämän henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdeltaisiin tai kohdellaan vastaavanlaisessa tilanteessa.⁸⁶ Yhdenvertaisuuslain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan henkilöä saa kohdella eri tavalla kuin muita, jos se perustuu lakiin ja sillä muuten on hyväksyttävät tavoitteet. Keinojen tulee myös olla oikeasuhteisia. Tällöin erilainen kohtelu ei ole syrjintää.⁸⁷

Yhdenvertaisuuslain 3 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään seuraavasti:

Erilainen kohtelu on kuitenkin oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhteisia. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, kun kyse on:

1) julkisen vallan käytöstä tai julkisen hallintotehtävän hoidosta;

⁸⁵ Yhdenvertaisuuslaki 3:8 § (1325/2014).

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki 3:10 §.

⁸⁷ Yhdenvertaisuuslaki 3:11 §.

2) itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisen edellytyksistä taikka elinkeinotoiminnan tukemisesta;

3) koulutuksen, mukaan lukien erikoistumis- ja uudelleen koulutuksen, tai ammatillisen ohjauksen saamisesta;

4) jäsenyydestä tai toiminnasta työntekijä- tai työnantajajärjestössä tai muussa järjestössä, jonka jäsenillä on tietty ammatti, taikka järjestön antamista etuuksista;⁸⁸

5) erilaisesta kohtelusta etnisen alkuperän perusteella.⁸⁹

Profilointiin liittyvä syrjintä on välitöntä syrjintää. Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan, että jotakin henkilöä kohdellaan eri tavoin kuin muita lainsäädäntöön perustumattomista syistä. Euroopan Unionin neuvoston direktiivin 2000/43/EY mukaan välitöntä syrjintää on henkilön kohtelu rodun tai etnisen alkuperän perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta tai se, että häntä on kohdeltu tai voitaisiin kohdella epäsuotuisammin vertailukelpoisessa tilanteessa.⁹⁰

Kansainvälisen lainsäädännön vakiintuneen periaatteen mukaan rotuun, etniseen alkuperään tai uskonnolliseen vakaumukseen perustuva välitön syrjintä ei voi missään olosuhteissa olla perusteltua tai oikeutettua.⁹¹

6.3 Välillinen syrjintä

Syrjintä voi olla myös välillistä. Yhdenvertaisuuslain 3 luvun 13 §:ssä säädetään välillisestä syrjinnästä. Sen mukaan kyse on välillisestä syrjinnästä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, käytäntö tai peruste saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan tämän henkilöön liittyvän syyn perusteella. Jos taas säännöllä, käytännöllä tai perusteella on hyväksyttävä tavoite ja tämän tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat tarpeellisia ja

⁸⁸ Yhdenvertaisuuslaki 3:11 §.

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki 3:11 §.

⁹⁰ Euroopan Unionin neuvoston direktiivi 2000/43/EY 2 artikla 1 kohta a.

⁹¹ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 17.

asianmukaisia, ei kyse ole välillisestä syrjinnästä.⁹² Euroopan Unionin neuvoston direktiivissä välillinen syrjintä on selitetty seuraavasti:

*”välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta, ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia”.*⁹³

Välillistä syrjintää saatetaan kuitenkin pitää hyväksyttävänä, jos siihen on peruste. Sitä voidaan pitää perusteltuna silloin, kun erilaisella kohtelulla pyritään hyväksyttävään päämäärään, eli kun esimerkiksi ajoneuvoja tarkastetaan varastettujen ajoneuvojen löytämiseksi. Välillinen syrjintä on perusteltua myös, jos toteutetut toimet ovat oikeassa suhteessa asetettuun tavoitteeseen nähden, vaikkapa silloin, kun kaupungissa x on havaittu runsaasti ajoneuvoihin kohdistuvia varkauksia ja ajoneuvoihin täten kohdennetaan tarkastuksia.⁹⁴

6.4 Miten syrjivä etninen profilointi liittyy poliisitoimintaan?

Euroopan unionin perusoikeusviraston oppaassa sanotaan, että ”poliisin tulee suorittaa tehtävänsä oikeudenmukaisesti, erityisesti noudattaen puolueettomuuden ja syrjimättömyyden periaatteita”.⁹⁵ Poliisin on perusteltava henkilöön kohdistuvaa erilaista kohtelua muullakin kuin rodulla, ja toimen on perustuttava kyseiseen henkilöön eikä tämän etniseen alkuperään. Se voi perustua esimerkiksi käytökseen, siihen, että hänellä on jokin epätavallinen esine mukanaan tai siihen, että henkilö vastaa epäilystä annettua kuvausta. Henkilön etninen alkuperä tai rotu eivät saa olla ainoita tai pääasiallisia syitä poliisin suorittamille pysäytyksille tai muihin poliisitoimiin.⁹⁶

⁹² Yhdenvertaisuuslaki 3:13 §.

⁹³ Euroopan Unionin neuvoston direktiivi 2000/43/EY 2 artikla 1 kohta b.

⁹⁴ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 25.

⁹⁵ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 21.

⁹⁶ Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2010, 22.

6.5 Poliisihallituksen tekemä selvitys etnisestä profiloinnista

Poliisihallitus on tehnyt selvityksen etnisen profiloinnin kiellon toteutumisesta ulkomaalaisvalvonnassa sekä muussa poliisitoiminnassa. Suomen poliisilaitokset sekä poliisin valtakunnalliset yksiköt ovat antaneet poliisihallituksen laillisuusvalvonnalle 6.6.2017 selvityksensä, jotka poliisihallitus on koonnut raporttiinsa.⁹⁷ Jos päätöksen tekeminen poliisivaltuuksien käyttämisestä perustuu yksinomaan tai pääasiallisesti kyseisen henkilön etniseen taustaan, rotuun tai uskontoon, on se poliisihallituksen selvityksen mukaan syrjivää etnistä profilointia⁹⁸.

Poliisihallituksen selvityksen yhteenvedossa kerrotaan, että poliisiorganisaation nykyisin toteutettavassa ulkomaalaisvalvonnassa ei ole syytä epäillä henkilön etnisen taustan toimivan ainoana tai määrävänä periaatteena. Poliisin ulkomaalaisvalvonta on ohjeistettu siten, että suoritettavien toimenpiteiden tulee perustua yksittäistapaukselliseen kokonaisarvioon.⁹⁹

7 HAASTATTELUT

Tässä kappaleessa analysoin toteuttamiani haastatteluja, ja pyrin luomaan niistä lukijalle kokonaisuksia. Tein kysymysrungot teoriaosuudessa hankitun tiedon perusteella. Kysymykset olivat haastateltaville pääpiirteittäin samat, mutta teemahaastattelulle tyypilliseen tapaan haastattelut elivät keskustelun ja vuorovaikutuksen mukaan. Pyrin haastatteluissa pysymään ennalta valikoitujen teemojen ympärillä ja etenin kysymysrunkoa hyväksi käyttäen, jotta kyseiset teemat tulivat haastatteluissa käsiteltyä.

Seuraavaksi esittelen haastattelujen teemat ja niitä koskevat haastateltavien vastaukset sekä heidän kokemuksensa ja mielipiteensä teemaan liittyen. Ensiksi esittelen haastattelussa esiintyneen teeman ja sen jälkeen teen yhteenvedon haastatteluissa ilmenneistä vastauksista esittämiini kysymyksiin. Olen lisännyt tekstiin litteroitujen haastattelujen sitaatteja elävöittämään tekstiä lukijalle ja olen näin myös pyrkinyt lisäämään tutkimuksen luotettavuutta.

⁹⁷ Poliisihallitus 2017, 1.

⁹⁸ Poliisihallitus 2017, 2

⁹⁹ Poliisihallitus 2017, 7.

Haastateltavat esiintyvät työssäni anonyymeinä, ja esitän heidät työssäni heidän tittelinsä ja tehtävänsä mukaan. Ensimmäinen haastateltavani oli yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja. Toinen ja kolmas haastateltavistani olivat kumpikin vanhempia konstaapeleita Helsingin poliisilaitoksen ulkomaalaispoliisista. Heistä käytän nimityksiä Ulkomaalaispoliisi A ja Ulkomaalaispoliisi B.

7.1 Ulkomaalaisvalvonnan toteuttaminen poliisissa

Tässä teemassa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastajalla ei ollut omakohtaisia kokemuksia, mutta hänen näkemyksiään ja kokemuksiaan käsitellään muissa teemoissa. Ulkomaalaisvalvontaa on haastateltavien mukaan poliisissa tehty usealla eri tavalla. Ulkomaalaispoliisit A ja B kertoivat, että ulkomaalaisvalvontaa on tehty lähtökohtaisesti muun toimien ohella, ja muiden viranomaisten kanssa on toteutettu kohdennettuja valvontaiskuja, kuten liikennevalvonnalla liikennesektorin poliisien kanssa. Ulkomaalaispoliisit kertoivat tehneensä poliisin liikennesektorin kanssa puhallusratsioita, nopeusvalvontaa ja liikenteen mukana ajaen liikennevalvontaa.

Poliisi tekee ulkomaalaisvalvontaa jokaisessa tehtävässä, jossa poliisi kohtaa ulkomaalaisen, eli lähtökohtaisesti muun toiminnan ohella¹⁰⁰.

Meidän ryhmämme on tehnyt yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa suorittamalla kohdennettuja valvontaiskuja, joihin on sitten liitetty ulkomaalaisvalvontaa kylkeen¹⁰¹.

Muita viranomaisia, joiden kanssa poliisi tekee yhteistyötä, ovat ulkomaalaispoliisien mukaan muun muassa aluehallintovirasto, maahanmuuttovirasto, verottaja, rajavartiolaitos, tulli, pelastuslaitos ja maistraatti, joista eniten yhteistyötä he ovat tehneet aluehallintoviranomaisten kanssa. Ulkomaalaispoliisien mukaan muun virkatehtävän yhteydessä ulkomaalaisen tavatessaan he tarkastavat muun muassa tämän henkilöllisyyden, etsintäkuulutukset ja siinä ohessa maassa oleskelun lailliset edellytykset ja työnteko-oikeuden.

¹⁰⁰ Ulkomaalaispoliisi A 2017

¹⁰¹ Ulkomaalaispoliisi B 2017

Ulkomaalaispoliisien mukaan poliisi tekee aluehallintoviranomaisten kanssa työpaikkavalvontaa, jossa se tarkastaa työntekijöiden henkilöllisyydet ja etsintäkuulutukset ja siinä samassa ulkomaalaisten työntekijöiden työnteko-oikeuden ja maassa oleskelun lailliset edellytykset. Ulkomaalaispoliisien mukaan tällä toimintatavalla viranomaiset pitävät huolen, että Suomalaiset tai ulkomaalaiset työnantajat eivät käytä ulkomaalaisia työntekijöitä hyväkseen.

Aluehallintoviranomaiset tarkistavat muun muassa, että ulkomaalaiselle maksetaan palkkaa, heillä on vakuutukset kunnossa ja että heillä on terveydenhuolto kunnossa. Aluehallintoviranomaiset tarkistavat, että ulkomaalaisilla on kaikki asiat hyvin.¹⁰²

Lähtökohtaisesti lähdetään tutkimaan, että ulkomaalainen tai suomalainen työnantaja ei käytä työntekijää hyväkseen millään keinoin¹⁰³.

Ulkomaalaispoliisi A kertoi työnteko-oikeudesta esimerkin: muun muassa opiskelijoilla voi olla rajattu työnteko-oikeus, eli heidän työnteolleen on rajattu viikossa enimmäismäärä. Hän kertoi, että on myös työalakohtaisia työskentelylupia ja työalakohtaisia oleskeluoikeuksia. Esimerkiksi ulkomaalainen saa työskennellä postinjakajana, mutta ei siivoojana.

Esimerkiksi saat olla vaikka postinjakaja, mutta et voi tehdä siivoojan töitä¹⁰⁴.

Ulkomaalaispoliisi B:n mukaan laittomasti maassa oleskelevillakin on teemoja, ja viimeisin teema on ollut sellainen, että henkilö, joka oleskelee laittomasti maassa, tekee useampaan firmaan työsopimuksen ja teettää laittomasti maassa oleskelevilla kavereillaan työt ja nostaa itse palkat. Hänen mukaansa työmailta tavoittaa siis Suomessa laittomasti oleskelevia ulkomaalaisia. Tämäkin on hänen mukaansa eräänlaista ihmiskauppaa, eli laittomasti maassa oleskelevia käytetään hyväksi.

¹⁰² Ulkomaalaispoliisi A 2017.

¹⁰³ Ulkomaalaispoliisi A 2017

¹⁰⁴ Ulkomaalaispoliisi A 2017

Laittomasti maassa oleskelevat ovat myös äärimmäisen helposti uhriutuvia ja heitä käytetään hyväksi. Jostain heidänkin on rahaa saatava elämiseen¹⁰⁵.

Ulkomaalaispoliisi B kertoi, että poliisi on tehnyt pelastuslaitoksen kanssa yhteistyötä siten, että pelastuslaitos on ollut poliisin mukana tarkastamassa paloturvallisuusasioita. Ulkomaalaispoliisi A:n mukaan poliisin tehtävänä on ollut silloin ravintolavalvonta, ja sen perusteella poliisi on tarkastanut kohdepaikan henkilökunnan henkilöllisyyden, etsintäkuulutukset, työnteko-oikeudet ja oleskeluluvat. Tällaisella tehtävällä pelastuslaitos on tarkastanut, ovatko kohdepaikan pelastustiet auki julkisissa tiloissa. Jos pelastuslaitos ei ole ollut mukana tällaisella tehtävällä, niin poliisi on valvonut muun muassa pelastusteiden esteettömän kulun.

Tällaisilla ravintolavalvontatehtävillä tarkastamme, ovatko pelastustiet auki julkisissa tiloissa, ja pääset ravintolavalvontatehtävän perusteella henkilökuntaan kiinni ja tarkastamaan heidän henkilöllisyytensä ja oleskelulupansa¹⁰⁶.

Jos ulkomaalaispoliiseilla on liikennevalvontatehtävä liikennesektorin poliisien kanssa, tarkastavat liikennesektorin poliisit vuorostaan asiakkaan liikennepuolen asiat, kuten ajo-oikeuden ja ajoneuvon.

Liikennesektorin poliisit hoitavat sitten liikennepuolen, ajokortit ja ajoneuvot, me hoidamme henkilöt¹⁰⁷.

Ulkomaalaispoliisit kertoivat haastatteluissa, että he ovat suorittaneet ulkomaalaisvalvontaa myös ravintolavalvonnan yhteydessä. He kertoivat, että ravintolavalvonnassa poliisi tarkastaa ravintolan työntekijöitä ja asiakkaita. Työntekijöiltä poliisit tarkastavat muun muassa työaikalainsäädännöllisiä asioita, työnteko-oikeuksia, anniskelulupia ja järjestyksenvalvojan oikeuksia. Asiakkaita tarkastamalla poliisi selvittää, onko ravintolassa alaikäisiä tai päihtyneitä. Kaiken tämän ohella poliisi tarkastaa valvonnan kohdehenkilöiden henkilöllisyydet, etsintäkuulutukset ja maassaolon lailliset edellytykset.

¹⁰⁵ Ulkomaalaispoliisi B 2017

¹⁰⁶ Ulkomaalaispoliisi B 2017

¹⁰⁷ Ulkomaalaispoliisi B 2017

Siinä pystyy tarkistamaan henkilöllisyyksiä ja oleskelulupia syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin, sillä ravintolavalvonnan yhteydessä pystyy tarkistamaan kaikki työntekijät ja ravintolan asiakkaat¹⁰⁸.

Ulkomaalaispoliisien mukaan rakennusfirmoihin kohdennetussa valvonnassa he ovat valvooneet muun muassa työpaikan turvallisuuteen liittyviä asioita ja työaikalainsäädännöllisiä asioita. Siinäkin ohessa poliisi suorittaa kohdehenkilöille ulkomaalaisvalvontaa.

Silloin tulee vastaan ulkomaalaisia työntekijöitä, joiden kanssa käydään läpi maassaolon edellytysten selvittäminen työnteon tarkkailun yhteydessä¹⁰⁹.

Haastateltavien mukaan ulkomaalaisvalvonnan kohteina olevilla henkilöillä saattaa olla esimerkiksi maastapoistamispäätöksiä tai maahantulokieltoja. Ulkomaalaispoliisi A:n mukaan nämä näkyvät poliisille UMA:ssa ja ULKONET-järjestelmässä punaisella, vaikka ne eivät aiheuttaisi poliisille toimenpiteitä ennen lainvoimaa. Lainvoimaisuus poliisin pitää tarkistaa UMA:sta. Ulkomaalaispoliiseilla oli erittäin samankaltaisia kokemuksia työpaikkavalvonnasta ulkomaalaisvalvonnan saralla. Haastattelujen perusteella voisi päätellä, että työpaikkavalvonta on erittäin tehokas keino ulkomaalaisvalvonnan toteuttamiseen.

7.2 Ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoituminen

Tässä teemassa esitellään poliisin ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastajan näkemyksiä ja näkemuseroja siitä, kuinka ulkomaalaisvalvonnan kohteen tulisi valikoitua. Haastateltavat jakoivat haastatteluissaan pääpiirteittäin samoja näkemyksiä asiasta. Haastatteluja voisi hyvin kuvailla siten, että jokainen haastattelu täydensi toisen vastausta.

Tämän teeman voisi jakaa neljään alateemaan, sillä haastatteluista nousi esille selvästi neljä erilaista ulkomaalaisvalvonnan tapaa valikoida valvonnan kohde. Kohde voidaan valikoida analyysi- ja tiedustelutiedon perusteella, Poliisihallituksen valikoidun teeman mukaan, poliisin saaman tutkintapyyntö perusteella tai muun tehtävän ohella toimittaessa, esimerkiksi liikennevalvontatehtävällä.

¹⁰⁸ Ulkomaalaispoliisi B 2017

¹⁰⁹ Ulkomaalaispoliisi B 2017

Kohteen valikoituminen muun toimen ohella sisältyy osittain muihinkin kohteen valikoitumisen muotoihin, sillä se on ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoitumisen lähtökohtana. Käsittelen sen työssäni kuitenkin omana alateemanaan.

7.2.1 Ulkomaalaisvalvonta muun tehtävän ohella

Ulkomaalaispoliisien näkemysten mukaan poliisin kiinnostuksen tulisi kohdistua liikennevalvontaa tehtäessä muun muassa kuljettajan ajotapaan tai ajoneuvon kuntoon ja siihen, onko kuljettajalla matkapuhelinta kädessä ajon aikana tai onko turvavyötä päällä. Siinä ohella osa pysäytetyistä on ulkomaalaisia, joille suoritetaan ulkomaalaisvalvontaa liikennevalvontatehtävän ohella. Tässäkään valvonnassa kohteen valikoituminen ei johdu henkilön ulkomaalaisuudesta tai ylipäätään etnisyydestä, vaan ulkomaalaisvalvonnan kohde valikoituu muun tehtävän ohella.

Osa päivän pysäytetyistä on ulkomaalaisia henkilöitä, eikä heitä valikoida kohteeksi sen erityisemmin kuin muitakaan¹¹⁰.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastajan mukaan ulkomaalaisvalvonnassa toimenpiteet eivät saa perustua siihen, että joku pelkästään näyttää ulkomaalaiselta ja valvontatoimenpiteet eivät saa olla omiaan herättämään kokemuksia syrjivästä etnisestä profiloinnista. Kohteen valikoitumisen pitäisi olla tapauskohtaista, ja sen taustalla pitää olla havainnot tai vihje- ja analyysitietoa laittomasta maassa oleskelusta. Hänen mukaansa tiedon pitää olla joko henkilöön liittyvää tai konkreettisesti paikkaan liittyvää ajankohtaista tietoa.

Haastateltavat jakoivat kaikki saman näkemyksen siitä, että ulkomaalaisvalvonta ei saa perustua ulkonäköön tai etniseen taustaan. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja tarkensi haastattelussaan, että ulkomaalaisvalvonnan on perustuttava aina johonkin taustatietoon, ja sen kohteen arvioimisen tulee aina olla tapauskohtaista. Hän toi esille myös, että poliisin havainnot paikan päällä ovat hyväksyttäviä perusteita, kun havainnot perustuvat muuhun kuin ratkaisevassa määrin kohdehenkilön etniseen alkuperään.

¹¹⁰ Ulkomaalaispoliisi A 2017

Hän kertoi poliisin havainnon voivan olla esimerkiksi henkilön epäilyttävä ja välttelevä käytös. Tapauskohtaista ulkomaalaisvalvonnassa tulisi hänen mielestään olla tiedon ajankohtaisuus, miten henkilö käyttäytyy tilanteessa, poliisin havainnot paikasta ja henkilöstä, sekä kuinka paljon taustalla on vihje-, ja analyysitietoa.

Kohteen valikoitumisen arvioimisen tulisi olla tapauskohtaista, niin kuin ulkomaalaislain 129 a §:ssä mainitaan¹¹¹.

7.2.2 Tutkintapyyntö

Haastateltavien mukaan yksi tapa ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoitumiseen on saada tutkintapyyntö muilta viranomaisilta, eli muu viranomainen voi antaa poliisille ilmiannon tai vinkin, jonka jälkeen poliisi voi aloittaa tutkinnan. Tämän tehtävän ohella poliisi suorittaa ulkomaalaisvalvontaa. Ulkomaalaispoliisi A esitti esimerkin: jos poliisi ei ole aluehallintoviranomaisen kanssa työpaikkatarkastuksessa mukana ja työpaikalla on ulkomaalaisia työntekijöitä, joilla ei ole työnteko-oikeusasiat kunnossa, aluehallintoviranomaisilta tulee tutkintapyyntö poliisille. Tutkintapyyntöön saatuaan poliisi tutkii asian jälkikäteen.

Tutkimisessa jälkikäteen on ulkomaalaispoliisi A:n mukaan joitakin ongelmia: tutkintapyyntöön lähettäminen saattaa joskus kestää pitkän aikaa, ja tutkinnan aloittamisella on oma pitkä prosessinsa. Tutkinnan alettua voi olla, että kyseisen kohteen työntekijä ei enää ole samassa paikassa töissä, vaan häntä joudutaan tavoittelemaan muualta.

Hän täydensi asiaa sellaisella esimerkillä, että kun poliisi on aluehallintoviraston mukana tekemässä työpaikkavalvontaa, tutkintapyyntöä ei tarvitse tehdä jälkikäteen, vaan poliisi ottaa asian tutkinnan hoitaakseen paikan päällä. Aluehallintoviranomaiset taas kirjaavat, että poliisi on ollut mukana tehtävällä. Tämä nopeuttaa hänen mukaansa prosessia ja tutkintaa.

Aluehallintoviraston kanssa tehdään paljon yhteistyötä ja se on ollut kannattavaa poliisille ja aluehallintovirastolle¹¹².

¹¹¹ Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja 2017

¹¹² Ulkomaalaispoliisi A 2017

Muutkin viranomaiset lähettävät tutkintapyyntöjä poliisille, kuten esimerkiksi maahanmuuttovirasto. Ulkomaalaispoliisi A:n mukaan, kun maahanmuuttovirastossa huomataan henkilön oleskeluluvan vanhentuneen, saattaa maahanmuuttovirasto sen poliisille tietoon. Tämän jälkeen poliisi tekee päätöksen, aloitetaanko asiasta tutkinta. Joissain tapauksissa rikoksen tunnusmerkistö ei täyty. Poliisi on tarvittaessa asiakkaaseen yhteydessä ja samalla tekee kyseiselle henkilölle muut valvontatoimenpiteet, muun muassa tarkastaa, ovatko etsintäkuulutukset ja passit voimassa.

7.2.3 Analyysi-, ja vihjetieto

Haastateltavien mukaan yksi peruste ulkomaalaisvalvonnan kohteiden valikoitumiseen ovat analyysi- ja vihjetiedot. Ulkomaalaispoliisit kertoivat, mistä poliisi saa vihjetietoa, kun taas yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja kertoi, mitä vihjetieto voi olla. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja kertoi, että analyysi tai havainto laittomasta maassa oleskelusta voi olla vihjetietoa yksittäisestä henkilöstä, ryhmästä tai paikasta, esimerkiksi vihjetieto yksittäisestä ravintolasta.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja kertoi näkökulman, jonka mukaan poliisin omaa ammattitaitoa on arvioida, jos henkilö jossain tilanteessa toimii epäilyttävästi tai huomiota herättävästi. Havainto siitä, että kohdehenkilö on vain etnisesti kantaväestöstä poikkeava, ei ole riittävä havainto ulkomaalaisvalvonnan toteuttamiseen.

Havainto ei saa olla pelkästään se, että kohteeksi valikoituva henkilö on etnisesti kantaväestöstä poikkeava¹¹³.

Ulkomaalaispoliisien haastattelut täsmensivät yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastajan haastattelua liittyen siihen, mistä tällainen vihjetieto tulee ja millaista se voisi olla eri tahoilta. He kertoivat, että vinkkejä voi tulla muilta viranomaisilta, kansalaisilta tai vaikkapa toisen yksikön poliiseilta toisen rikoksen tutkinnasta.

Ulkomaalaispoliisi A kertoi esimerkin rajavartiolaitoksen kanssa tehdystä yhteistyöstä vihjetietojen jakamisessa: jos esimerkiksi rajavartiolaitos on haastatellut henkilöä, joka aikoo

¹¹³ Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja 2017

tulla töihin Suomeen, ja tällä henkilöllä ei ole työskentelylupaa, rajavartiolaitos voi kertoa poliisille, että tietty henkilö menee työskentelemään tiettyyn paikkaan ilman työntekolupaa. Kumpikin painotti, että aluehallintovirastolta tulee poliisille paljon vinkkitietoa, jonka perusteella poliisi saattaa tehdä kohdennettuja valvontaiskuja.

Viranomaiset lähettävät vinkkejä aluehallintovirastolle ja he lähettävät yhteistyössä vinkkejä meille¹¹⁴.

Erityisesti, jos samasta kohteesta tulee useita ilmoituksia, niin silloin syytä epäillä -kynnys ylittyy ja voimme tehdä iskun kohteeseen analyysitietoon perustuen¹¹⁵.

Ulkomaalaispoliisien mukaan he ovat tehneet analyysiin perustuvaa valvontaa seuraavasti: Ulkomaalaispoliisit saavat joka kuukausi listan maastapoistamispäätöksen saaneista henkilöistä, joita ei ole tavoitettu. He saavat kyseisistä henkilöistä myös kaiken mahdollisen tiedon, muun muassa tiedon siitä, mistä heitä voisi tavoitella. Ulkomaalaispoliisille tulee myös lista henkilöistä, joita ei ole tavoitettu ja joille on annettava tiedoksi esimerkiksi oleskelulupa-asiaan liittyvä päätös. Ulkomaalaispoliisi A:n mukaan näitä henkilöitä pyritään mahdollisesti hakemaan osoitteista, joissa he ovat viimeksi oleskelleet. Heidän mahdollisesta olinpaikastaan etsitään vihjetietoa rekistereistä.

Tämän tyyppistä analyysiin perustuvaa toimintaa meidän yksikössämme tehdään¹¹⁶.

7.2.4 Teemavalvonta

Osa teemoista valikoituu ulkomaalaispoliisi A:n mukaan Poliisihallituksen määrittämien valtakunnallisten valvontateemojen perusteella. Hänen mukaansa ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisesta ei voida tehdä niin sanotusti rautalankamallia.

¹¹⁴ Ulkomaalaispoliisi A 2017

¹¹⁵ Ulkomaalaispoliisi B 2017

¹¹⁶ Ulkomaalaispoliisi A 2017

Rautalankamalla ei ole, mutta kohteet valikoituvat välillä teemoittain¹¹⁷.

7.3 Mikä on syrjivää etnistä profilointia?

Tässä teemassa käsitellään sitä, mikä on haastateltavien näkemysten mukaan syrjivää etnistä profilointia. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että ulkomaalaisvalvonta ei saa perustua pelkästään kohdehenkilön etniseen alkuperään; taustalla tulee olla jokin taustatehtävä. He kokivat, että syrjivää etnistä profilointia on se, jos pelkän etnisen taustan perusteella lähdetään valikoimaan ulkomaalaisvalvonnan kohteita. Kohteen valikoitumisen taustalla tulee olla taustatietoa. Heillä oli samanlainen näkökulma siitä, että ulkomaalaisvalvontaa on haastavaa tehdä ilman taustatehtävää. Silloin poliisi saattaa syyllistyä syrjivään etniseen profilointiin.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja kertoi haastattelussaan, että ulkomaalaislain 129 a § muodostaa kokonaisuuden, jota pitää tarkastella tapauskohtaisesti ulkomaalaisvalvontaa toteutettaessa. Hänen mukaansa kohteen valikoiminen perustuen siihen, että henkilön on ulkoisesti havainnoitu tai kuulosteltu olevan ulkomaalainen, on syrjivää etnistä profilointia.

Helposti syyllistytään syrjivään etniseen profilointiin, jos ilman taustatietoa kohdennetaan henkilöön tarkastustoimenpiteitä perustuen henkilön taustaan¹¹⁸.

Perus kenttäpartion on haastavaa tehdä ulkomaalaisvalvontaa ilman pohjatehtävää syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin¹¹⁹.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja esitti haastattelussa näkökulman, jonka mukaan massasta yksittäisten kohdehenkilöiden valikoiminen ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi on ongelmallista. Hän nosti asiaa koskien esille kysymykset, ketä massasta pysäytetään, vai pysäytetäänkö kaikki. Jos kaikkia henkilöitä ei pysäytetä, millä perusteella henkilöt,

¹¹⁷ Ulkomaalaispoliisi A 2017

¹¹⁸ Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja 2017

¹¹⁹ Ulkomaalaispoliisi B 2017

joita ei pysäytetä, valikoituvat? Hänen näkökulmastaan ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi valikoituminen pelkän ihonvärin perusteella on välitöntä syrjintää ja etnistä profilointia.

Ulkomaalaispoliisi B esitti samankaltaisen näkökulman. Tässä näkökulmassa ihmisten pysäyttäminen satunnaisesti ei tule kyseeseen, sillä silloin poliisi saattaa syyllistyä syrjivän etniseen profilointiin. Hän esitti näkemyksestään esimerkin: silloin kun paikalla on ihmisiä, eikä mitään tapahdu, ihmisten pysäyttämiseen ja maassaolon edellytysten tarkastamiseen ei löydy perusteita.

7.4 Miten ulkomaalaisvalvontaa tulisi suorittaa?

Tässä teemassa esitellään haastateltavien näkökulmia siitä, miten ulkomaalaisvalvontaa tulisi suorittaa. Haastatteluissa haastateltavat kertoivat myös näkemyksensä siitä, miten ulkomaalaisvalvontaa ei kuuluisi tehdä. Tässäkin erityisen tarkastelun kohteena haastateltavilla on ollut ulkomaalaisvalvonta kohteen valikoimisen näkökulmasta. Kaikki haastateltavat jakoivat saman näkemyksen siitä, että ulkomaalaisvalvontaa on paras tehdä muun toimen ohella, ja myös heidän näkemyksensä siitä, miten sitä kuuluisi tehdä, olivat samankaltaisia.

Kaikki haastateltavat kertoivat haastatteluissa, että liikennevalvonta oli yksi parhaista keinoista toteuttaa ulkomaalaisvalvontaa muun tehtävän ohella. Kaksi haastateltavista painotti myös poliisin ammattitaitoa ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisessa.

Ulkomaalaispoliisi A kertoi haastattelussaan liikennevalvonnan olevan hyvä valvontatapa, sillä siinä tarkastusten volyymin määrä on suuri. Ulkomaalaispoliisi A kertoi haastattelussaan näkökulman, jossa ulkomaalaisvalvontaa on helppoa tehdä muun toimen ohella, sillä silloin peruste tarkastaa asiakkaan asiakirjat löytyvät helposti. Silloin poliisi ei syyllisty syrjivään etniseen profilointiin. Hän painotti haastattelussaan poliisin ammattitaidon tärkeyttä. Hän kertoi, että poliisin tulee osata tehdä kohteen valikoitumisen jälkeen myös tarvittavat valvontatoimenpiteet.

Kentällä tulee paljon tilanteita, joissa asiakkaat antavat poliisille helposti mahdollisuuden henkilöllisyyden selvittämiseen¹²⁰.

¹²⁰ Ulkomaalaispoliisi B 2017

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastajan haastattelussa tuli esille näkökulma, jossa paras tapa poliisille suorittaa ulkomaalaisvalvontaa on muun tehtävän ohella. Hän antoi esimerkkinä muuksi tehtäväksi poliisin suorittaman liikennevalvonnan. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja painotti haastattelussa poliisin ammattitaitoa tuntea syrjivän etnisen profiloinnin kielto ja taitoa noudattaa sitä yksittäisellä tehtävällä.

Poliisin tulee itse arvioida, minkälaista ulkomaalaisvalvontaa suorittaa¹²¹.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja viittasi yhdenvertaisuuslakiin, jonka mukaan poliisin tulee tarkastella toimintatapoja, jotka ovat syrjivää etnistä profilointia, ja siten pidättäytyä niistä. Hän esitti myös näkökulman, jonka mukaan poliisin tulee pohtia, missä määrin ja millä lailla ulkomaalaisvalvontaa voidaan toteuttaa siten, että se ei aiheuta kokemuksia ja vakavia vaikutuksia ulkomaalaisten luottamukseen poliisia kohtaan.

Hän totesi haastattelussaan, että poliisin täytyy itse pitää huoli siitä, että ulkomaalaisvalvonta ei perustu ihonväriin tai siihen, että henkilö kuuluu etniseen vähemmistöön. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja korosti haastattelussaan, että syrjivä etninen profilointi on vakava ihmisoikeusloukkaus. Hän lisäsi, että esimerkiksi tuntomerkkien perusteella henkilön saa valikoida kohteeksi.

Poliisin toimien on perustuttava lakiin, eikä yksittäisten ihmisten pysäyttäminen ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi pelkästään tai ratkaisevassa määrin ulkonäön perusteella ole laillista¹²².

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja painotti haastattelussa myös poliisiorganisaation vastuuta varmistaa, että operaatiot ja toiminta eivät ole syrjiviä. Hänen mukaansa yhdenvertaisuuslaki säättää poliisin velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta. Haastattelussa hän kertoi, että jokaisen poliisin tulee itse arvioida minkälaista ulkomaalaisvalvontaa suorittaa. Ulkomaalaispoliisi B painotti haastattelussaan yksittäisen poliisin vastuuta ulkomaalaisvalvonnan suorittamisessa. Hän kertoi haastattelussa, että kaikkien poliisien pitäisi

¹²¹ Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja 2017

¹²² Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja 2017

tehdä ulkomaalaisvalvontaa, niin kentällä kuin tutkinnassa. Hän totesi haastattelussa, että poliisien tulisi uskaltaa ja jaksaa tehdä ulkomaalaisvalvontaa.

7.5 Haasteet ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisessa

Tässä teemassa on ulkomaalaispoliisien kokemuksia siitä, millaisia haasteita he ovat kokeneet ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisessa. Heidän kokemuksensa ovat olleet samankaltaisia. He eivät ole kumpikaan kohdanneet suuria haasteita ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisessa, sillä heillä on ollut todella selkeät pohjatehtävät.

He ovat lähteneet tarkastamaan kohdehenkilön asiakirjoja pohjatehtävien perusteella. Pieniä haasteita kuitenkin on ollut. Yhdenvertaisuusvaltuutettu esitti huomion viitaten poliisihallituksen vuonna 2017 tekemään selvitykseen etnisen profiloinnin kiellon toteutumisesta ulkomaalaisvalvonnassa sekä muussa poliisitoiminnassa poliisilaitoksissa ja poliisin valtakunnallisissa yksiköissä.

Ulkomaalaispoliisi A kertoi, että jotkut asiakkaat ovat kokeneet, että ulkomaalaiseen kohdennetaan ulkomaalaisvalvontaa ja että poliisi kiusaa heitä. Hän kertoo, että kun kohdehenkilölle on perustellut valvontatoimenpiteen, he ovat ymmärtäneet eivätkä ole sitten kokeneet heitä kiusattavan.

Yksittäisten henkilöiden pysäyttäminen ulkomaalaisvalvontaan olisi jo vaikeampi perustella¹²³.

Esimerkiksi kun auton kuljettajalle perustelee, että liikennevalvonnan yhteydessä tarkastetaan maassa oleskelun lailliset edellytykset ja että samat toimenpiteet tehdään muillekin kuskeille, he eivät enää ole kokeneet tullessa syrjityiksi. A korosti haastattelussa, että ilman pohjatehtävää yksittäisen henkilön pysäyttäminen olisi vaikea perustella.

Ulkomaalaispoliisi B kertoi, ettei hän ole kokenut ulkomaalaisvalvonnassa syrjivään etniseen profilointiin liittyviä ongelmia, sillä hänellä on ollut niin selkeät pohjatehtävät. Hän kertoi, että osasyyn tähän on toimiva viranomaisten välinen yhteistyö.

¹²³ Ulkomaalaispoliisi A 2017

Viranomaisyhteistyö on toiminut niin hyvin Helsingissä, että meillä on riittänyt asiakkaita ilman minkäänlaista profilointia¹²⁴.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja viittasi haastattelussaan Poliisihallituksen vuoden 2017 selvitykseen, jossa Poliisihallitus selvitti etnisen profiloinnin kiellon toteutumista ulkomaalaisvalvonnassa ja muussa poliisitoiminnassa poliisilaitoksissa sekä poliisin valtakunnallisissa yksiköissä. Hän esitti huomion, että Poliisihallitus ei selvityksen nojalla katso syrjivän etnisen profiloinnin olevan systeemitason ongelma.

7.6 Syrjivän etnisen profiloinnin välttäminen ulkomaalaisvalvonnassa

Tässä kappaleessa teen yhteenvedon haastateltavien näkemyksistä kysymykseen, miten syrjivä etninen profiointi vältetään ulkomaalaisvalvonnassa. Kaikki haastateltavat jakoivat näkemyksen siitä, että syrjivä etninen profiointi ulkomaalaisvalvonnassa vältetään tekemällä ulkomaalaisvalvontaa muun tehtävän ohella.

Ulkomaalaispoliisi B kertoi, että näin toimimalla poliisi ei syyllisty syrjivään etniseen profiointiin, ja silloin poliisi suojaa itsensä. Tämä toimii hänen mukaansa niin kentällä kuin tutkinnassakin. Hän kertoi, että sen jälkeen, kun poliisilla on peruste tarkistaa kohdehenkilön asiakirjat, on helppo suorittaa ulkomaalaisvalvontaa. Hän myös toivoi poliisien tekevän ulkomaalaisvalvontaa tehtävällä, jolla on oikeus tarkastaa henkilön asiakirjat.

Kun on peruste tarkastaa henkilön asiakirjat, sen jälkeen on helppo toimia¹²⁵.

Ulkomaalaispoliisi A kertoi yhtenevästi ulkomaalaispoliisi B:n kanssa ulkomaalaisvalvonnan toteuttamisesta muun toimen ohella. Hän kertoi, että kaikkeen poliisin toimintaan pitää löytyä lakiperuste, ja näin toimimalla poliisi ei varmuudella syyllisty syrjivään etniseen profiointiin. Hänen näkemyksensä mukaan toiminta on tällöin tasapuolista eikä syrji ketään. Hän esitti esimerkin: jos kohdehenkilö kysyy perustetta siihen, miksi hän joutuu ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi, henkilölle vastataan, että sitä tehdään muun toimen ohella.

¹²⁴ Ulkomaalaispoliisi B 2017

¹²⁵ Ulkomaalaispoliisi B 2017

Poliisin toimikenttä on niin valtava, että lähes aina löytyy lakiin pohjautuva peruste pysäyttää henkilö, minkä ohessa sitten teet ulkomaalaisvalvontaa¹²⁶.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja jakoi saman näkemyksen siitä, että poliisi ei syyllisty syrjivään etniseen profilointiin, kun se tekee ulkomaalaisvalvontaa muun toimen ohella.

7.7 Mitä kehitettävää toivoisit poliisin ulkomaalaisvalvonnan osalta?

Tässä teemassa tuon esiin haastateltavien näkökulman kysymykseen, mitä kehitettävää he toivoisivat poliisin ulkomaalaisvalvonnan osalta. Kaikki haastateltavat olivat huolissaan poliisin ammattitaidosta ulkomaalaisvalvonnassa, ja he toivoivat tähän kehitystä ja koulutusta poliisissa. Ulkomaalaispoliisit toivoivat kumpikin, että poliisia koulutettaisiin poliisin tietojärjestelmä ULKONETin käytössä ja UMA-rekisterin käytössä. Tätä koulutusta he toivoivat erityisesti kenttäpoliiseille.

Ulkomaalaispoliisi A:n näkemyksessä koulutuksessa olisi hyvä lisätä tietoisuutta valvontatoimenpiteistä kentälle ja tutkintaan. Hänen näkemyksensä mukaan koulutuksen sisältöön voisi kuulua muun muassa tietämys siitä, mitä asioita kannattaisi ottaa huomioon, kun kohtaa ulkomaalaisen. Hän esitti esimerkin, että jos asiakkaalla on maastapoistamisasioita, poliisin tulisi osata olla maastapoistamisryhmään yhteydessä. Jos tehtävällä törmää oleskelulupa-asioihin, poliisien tulisi osata olla oikeaan yksikköön yhteydessä.

Ulkomaalaispoliisi A:n mukaan koulutus voisi pitää sisällään myös UMA-rekisterin ja ULKONETin käyttöä. Asiakirjaväerennyksiin liittyen hän toivoi koulutusta asiakirjojen aitouden tunnistamiseen, sillä poliisin tulee tietää, kenen kanssa on tosiasiasa tekemisissä. Hänen mukaansa ulkomaalaiselta asiakkaalta tulisi osata katsoa oleskelulupa-asiat, työnteko-oikeusasiat ja mahdollisesti myös se, missä tämä työskentelee.

Tällaisia perusasioita toivoisin koulutukselta¹²⁷.

¹²⁶ Ulkomaalaispoliisi A 2017

¹²⁷ Ulkomaalaispoliisi A 2017

Myös ulkomaalaispoliisi B toivoi, että ULKONETin ja UMA-rekisterin käyttö sisältyisivät koulutukseen. Hän kertoi, että ULKONETiä osataan käyttää, mutta UMA-rekisteristä ei osata katsoa olennaisia tietoja. Hän toivoi, että poliisin ulkomaalaisvalvonnan koulutukseen sisällytettäisiin koulutusta henkilön tunnistamisesta.

Ulkomaalaiskoulutusta tarvittaisiin poliisikoulutuksessa ja nopeasti, ongelma ei tule tästä vähenemään¹²⁸.

Yleisesti poliisin osaaminen ulkomaalaisvalvonnan rekisterien käytössä ei ole sillä tasolla, millä sen pitäisi tänä päivänä olla¹²⁹.

Hänen näkemyksensä mukaan poliisin ongelmana ei ole ulkomaalaisvalvonnan kohteiden valitsemisen osaaminen vaan se, ettei tiedetä, mitä poliisin tulisi kohteen valikoitumisen jälkeen tehdä ja mitä asioita poliisin tulisi osata tarkistaa kohdehenkilöltä. Hän kertoi poliisin suurimman ongelman ulkomaalaisvalvonnassa olevan sen, että koulutusta ei järjestetä, ja silloin sitä ei osata tehdä. Nettikurssien sijaan pitäisi olla syvempää koulutusta. Poliisin tulisi osata hänen mukaansa käyttää käytössä olevia rekistereitä, joita ovat esimerkiksi IFADO, UMA ja ULKONET.

Toivoisin kunnan koulutusta ulkomaalaisvalvonnan saralta nettikurssien sijaan, sillä ulkomaalaisvalvonta on laaja ala, mitä ei opi vain nettikursseja tekemällä¹³⁰.

8 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA

8.1 Mikä onnistui?

Onnistuin tutkielmassani löytämään vastauksia tutkimuskysymykseen, miten ulkomaalaisvalvontaa suoritetaan syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin. En aikunut

¹²⁸ Ulkomaalaispoliisi B 2017

¹²⁹ Ulkomaalaispoliisi B 2017

¹³⁰ Ulkomaalaispoliisi B 2017

opinnäytetyössäni keksiä pyörää uudelleen, vaan pyrin kokoamaan asiantuntijoiden kokemuksia ja näkemyksiä tutkimuskysymykseen liittyen. Mielestäni onnistuin siinä hyvin. Keräsin opinnäytetyössäni kattavan teoriapohjan ulkomaalaisvalvonnasta ja syrjivästä etnisestä profiloinnista. Tämän teoriaosuuden perusteella lukija voi ymmärtää kaikkein keskeisimmät opinnäytetyön käsitteet ja ymmärtää syvemmin tutkimukseni aiheen.

Mielestäni onnistuin valikoimaan haastateltavat erittäin hyvin, ja sain heiltä ammattitaitoisia näkökulmia. Loistavat haastattelun kohteet tuovat varmasti uskottavuutta ja luotettavuutta opinnäytetyöhöni.

Työtäni voivat mielestäni hyödyntää kaikki poliisit, sillä siitä voi saada uusia näkökulmia suorittaa ulkomaalaisvalvontaa syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin. Työstäni voi saada ideoita siihen, miten ulkomaalaisvalvontaa voisi suorittaa päivittäisessä poliisityössä. Uskon työni tulosten antavan poliiseille keinoja valikoida ulkomaalaisvalvonnan kohdehenkilöitä syyllistymättä syrjivään etniseen profilointiin.

8.2 Yhteenveto haastatteluista

Yksi olennainen näkemys erottui haastattelujen joukosta: ei voida tehdä yksiselitteistä käsi-kirjaa siitä, miltä osin etninen profilointi olisi sallittua. Poliisin täytyy organisaationa pitää itse huoli, ettei se syyllisty syrjivään etniseen profilointiin järjestämällä esimerkiksi teemavalvontoja, joissa saatettaisiin syyllistyä siihen. Tämä näkökulma painottaa siis poliisin vastuuta tietää syrjivän etnisen profiloinnin kiellosta ja taitoa toteuttaa sitä päivittäisessä työssä. Tämä kertoo koulutuksen ja ohjeistuksen tärkeydestä.

Haastateltavilla oli paljon samanlaisia ja jokseenkin myös erilaisia näkökulmia teemoihin liittyen. Haastateltavat eivät kuitenkaan olleet haastattelujen perusteella eri mieltä haastattelun teemoista, mutta kuten jo luvun 7 alussa totesin, jokainen haastattelu täydensi toisen vastausta. Haastateltavat toivat asiansa esille eri tavoilla. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja kertoi näkemyksiä, jotka pohjautuivat vahvaan teoriapohjaan ja erittäin ammattitaitoiseen ja laaja-alaiseen näkemykseen teemoihin liittyen. Ulkomaalaispoliisit A ja B kertoivat näkemyksiä, jotka ovat käytännönläheisiä ja pohjautuvat vahvaan käytännön kokemukseen poliisin suorittamasta ulkomaalaisvalvonnasta.

8.3 Pohdintaa

Profilointi poliisitoiminnassa voi olla laillista. Kun henkilön tuntomerkkejä käytetään esimerkiksi rikoksesta epäillyn kiinnittämiseen, tarkastellaan epäillyn kuvausta vastaavia ulkoisia piirteitä ja kohdennetaan toimenpiteitä sen perusteella. Silloin ei syyllystyä syrjivään etniseen profilointiin, koska silloin toimenpide ei perustu pelkästään tai ratkaisevassa määrin henkilön todelliseen tai oletettuun etniseen taustaan vaan saatuun vihjetietoon ja taustalla on ajankohtaista taustatietoa.

Ulkomaalaislain 129 a §:n 3 momentissa säädetään, että ulkomaalaisvalvontatoimenpide ei saa perustua ratkaisevissa määrin tai pelkästään henkilön oletettuun tai todelliseen etniseen alkuperään¹³¹. Rotu, etninen alkuperä tai uskonnollinen vakaumus voivat olla tekijöinä poliisin suorittamalle ulkomaalaisvalvonnalle, mutta ne eivät saa olla pääasiallisia tai ainoita syitä siihen.

Esimerkiksi jos henkilöstä, jota epäillään laittomasta maassa oleskelusta, on saatu todella tarkat tuntomerkit, pelkästään hänen rotuaan, oletettua etnistä alkuperäänsä tai uskonnollisuuttaan ei käytetä perusteena poliisitoimenpiteiden kohdentamisessa kyseiseen henkilöön. Toimenpiteen kohdentamisen perusteena tulee olla sopivuus annettuihin tuntomerkkeihin, jotka eivät liity pelkästään tai ratkaisevissa määrin henkilön oletettuun etniseen alkuperään, uskonnollisuuteen vakaumukseen tai rotuun.

Etninen tausta, uskonnollinen vakaumus ja rotu saavat siis olla osatekijöinä ulkomaalaisen profiloimisessa poliisin suorittaman ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi, mutta ne eivät saa olla pääasiallisia tai ratkaisevissa määrin olevia syitä siihen. Profilointi katsotaan osaksi poliisin ammattitaitoa, ja poliisin tulisi osata profiloida valvonnan kohdehenkilö muullakin perusteella kuin pelkästään henkilön oletetulla etnisellä taustalla, rodulla tai uskonnollisella vakaumuksella.

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen pysäytetyt hankkeessa tutkitaan etnistä profilointia Suomessa¹³². Tämän tutkimuksen mukaan etninen profilointi on kielletty

¹³¹ Ulkomaalaislaki 129 a §

¹³² Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos a

ulkomaalaisvalvonnan yhteydessä. Etninen profilointi on kuitenkin sallittua siinä määrin kuin se ei ole syrjivää. Pysäytetyt-hankkeessa mainitaan myös, että on syytä epäillä, että Suomessa tapahtuu syrjivää etnistä profilointia.¹³³

Poliisihallituksen vuoden 2017 selvityksessä kuitenkin todetaan, että kokonaisuutena arviotuna ulkomaalaisvalvonnassa ja muussa poliisitoiminnassa on otettu kattavasti huomioon etnisen profiloinnin kieltö¹³⁴. Kuten yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja haastattelussaan totesi, ulkomaalaisvalvonnan toimintamalleja tulee silti tarkastella kriittisesti, jotta kokemuksia syrjivää etnistä profilointia aiheuttavista toimintatavoista voitaisiin välttää.

Etnisen profiloinnin ja syrjivän etnisen profiloinnin ero ulkomaalaisvalvonnassa on siinä, käytetäänkö esimerkiksi etnistä taustaa pelkästään tai ratkaisevissa määrin ulkomaalaisvalvonnan perusteena. Etninen tausta voi olla osatekijänä ulkomaalaisvalvonnassa, eikä se näin ollen ole kiellettyä. Turun yliopiston Pysäytetyt-hankkeessa mainitaan myös, että on epäselvää, mitä käsitteillä ”ratkaisevissa määrin” ja ”pelkästään” tarkoitetaan.

Ulkomaalaislain 129 a §:n 3 momentin kohta, jossa säädetään, ettei valvontatoimenpide saa perustua ”pelkästään” etniseen alkuperään, rotuun ja uskonnolliseen vakaumukseen, on melko selkeä ja yksiselitteinen. Jos taustalla on mitään muita perusteita toteuttaa ulkomaalaisvalvontaa kuin äsken mainitut, valvontatoimenpide ei perustu pelkästään niihin, ja on siten sallittu. Tällöin etninen profilointikin on sallittua. Mutta mitä tarkoittaa ”ratkaisevissa määrin”? Tätä ei ole tutkimuksissa suoraan mainittu.

Ulkomaalaisvalvonnan tulisi olla ulkomaalaislain 129 a §:n mukaan tapauskohtaista harkintaa. Jos tässä tapauskohtaisessa harkinnassa ratkaiseva tekijä ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisessa on esimerkiksi ulkomaalaisen oletettu etninen tausta, voidaan tätä pitää mielestäni ratkaisevissa määrin näiden ominaispiirteiden perusteella tehtynä ulkomaalaisvalvontana. Niin kuin yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja esitti haastattelussa, tulee ulkomaalaislakia aina tarkastella tapauskohtaisesti ja ulkomaalaislain 129 a §:ä tulee

¹³³ Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos b.

¹³⁴ Poliisihallitus 2017, 9

käsitellä kokonaisuutena, kun tarkastellaan, onko ulkomaalaisvalvonnassa syyllistytty syrjivään etniseen profilointiin.

Kun katsotaan, onko näitä ulkomaalaislain 129 a §:n 3 momentissa mainittuja piirteitä käytetty ratkaisevissa määrin ulkomaalaisvalvonnan perustana, tulee myös minun mielestäni tarkastella koko pykälää kokonaisuutena ja tehdä johtopäätös tapauskohtaisesti sen perusteella. Tässä pykälässä säädetään, että ulkomaalaisvalvonnan pitää perustua tehtyihin havaintoihin taikka saatuihin analyysi- tai vihjetietoihin. Havainnot ja tiedot sekä tietojen laatu, ajankohtaisuus ja sidonnaisuus tulee ottaa jutun kokonaisarvioinnissa huomioon.

Esimerkiksi jos vihjetietona on huhu, jonka mukaan Helsingin rautatieasemalla oleskelee laittomasti maassa oleskelevia ulkomaalaisia, ja valvontatoimenpiteet perustetaan tämän perusteella ulkomaalaisiin, vaikka tieto onkin löyhästi paikkaan sidottua vihjetietoa, tehdään päätös toimenpiteestä kuitenkin ratkaisevissa määrin henkilön ulkomaalaisuuden perusteella. Kun taustalla on muutakin tietoa, kuten esimerkiksi useammasta lähteestä saatujen vihjetietojen mukaan Helsingin rautatieasemalla tietyssä ravintolassa on laittomasti maassa oleskelevia noin 20-vuotiaita arabitaustaisia miehiä, on vihjetieto jo laadukkaampaa, ja näiden tietojen perusteella kyseisessä ravintolassa näiden tuntomerkkien perusteella ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi pysäyttäminen ei mielestäni perustuisi ratkaisevissa määrin henkilön etniseen taustaan.

Taustalla on paikkaan ja henkilöön sidonnaista tietoa, ja vaikka etninen tausta on osatekijänä, ei se ole ratkaisevissa määrin kyseisessä ravintolassa ulkomaalaisvalvontaa varten pysäytettävien henkilöiden perusteena. Taustalla on muitakin ulkoisia tekijöitä, jonka perusteella voi profiloida tässä paikassa vihjetiedon mukaan laittomasti maassa oleskelevan henkilön.

Kohdehenkilön ikä, vaatus, sukupuoli ja muitakin ulkoisia ominaisuuksia tulee ottaa huomioon henkilöä profiloitaessa. Ottamalla nämäkin asiat huomioon poliisi ei syyllisty syrjivään etniseen profilointiin, vaikka profiloinnin osatekijöinä olisivatkin henkilön oletettu etninen tausta, uskonnollinen vakaumus tai rotu.

Jos taas henkilöstä ei ole muita tuntomerkkejä kuin esimerkiksi tämän oletettu etninen tausta ja ulkomaalaisvalvontaa kohdennetaan tähän pääasiallisesti näiden perusteella, syyllistyy poliisi silloin syrjivään etniseen profilointiin. Raja on häilyvä, mutta poliisin täytyy pitää

huoli, ettei se käytä näitä ulkomaalaislaissa mainittuja piirteitä toimenpiteensä kohdentamisen pääasiallisena tai ratkaisevana perusteena. Tämä ulottuu niin poliisin organisaation johdotasolle kuin myös yksittäisen poliisimiehen päivittäiseen työhön. Poliisin johto ei saa suunnitella esimerkiksi teemavalvontoja, eikä yksittäinen poliisi saa kohdentaa toimenpiteitä pelkästään tai ratkaisevissa määrin näillä perusteilla.

Sattumanvaraisen ulkomaalaisen henkilön pysäyttäminen kadulla on syrjivää etnistä profilointia, sillä silloin valvontatoimenpiteen perusteena on pelkästään henkilön ulkomaalaisuus, mikä on kiellettyä ulkomaalaislain 129 a § 3 momentin mukaan. Se, että henkilö profiloidaan ulkomaalaiseksi ja tähän kohdennetaan valvontatoimenpiteitä pelkästään sen perusteella, on syrjivää etnistä profilointia.

Syyllystykö poliisi syrjivään etniseen profilointiin valikoimalla ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi ulkomaalaiset rekisterikilvet omaavan auton? Ulkomaalaislain 129 b §:n perusteella poliisi saa pysäyttää kulkuneuvon ulkomaalaisvalvonnan suorittamista varten ja suorittaa ulkomaalaisvalvontatoimenpiteitä kulkuneuvossa oleville, jos se on perusteltua ulkomaalaisen kansalaisuuden, henkilöllisyyden, maassaolo-oikeuden tai työnteko-oikeuden selvittämiseksi.

Ulkomaalaislaki 129 a §:n 3 momentti taas kieltää poliisia tekemästä ulkomaalaisvalvontaa ratkaisevissa määrin tai pelkästään henkilön oletettuun etniseen taustaan perustuen. Voiko poliisi tietää auton rekisterikilven perusteella, minkä maalainen omistaja tai kuljettaja on?

Poliisi saattaa saada selville auton omistajan auton rekisterikilven perusteella poliisin tietojärjestelmästä. Jos poliisin järjestelmästä ilmenee, että auton omistaja on ulkomaalainen ja poliisi päättää tämän perusteella kohdistaa auton kyydissä oleviin ulkomaalaisvalvontatoimenpiteitä, on todennäköistä, että poliisi syyllistyy syrjivään etniseen profilointiin. Jos taas auton ulkomaalaisen rekisterikilven tietojen perusteella ei selviä omistajan tietoja ja poliisi päättää kohdistaa ulkomaalaisvalvonnan toimenpiteitä auton kyydissä oleviin sen perusteella, poliisi ei syyllisty syrjivään etniseen profilointiin.

Auton omistaja voi olla minkä maalainen tahansa, eikä ulkomaalaisvalvontatoimenpide kohdistu auton omistajan oletettuun etniseen alkuperään, jos auton omistajan etninen tausta ei ole jo etukäteen selvillä. Ulkomaisen rekisterikilven omaavaa autoa voi myös kuljettaa minkä maalainen kuljettaja tahansa, eli auton rekisterikilpi ei kerro auton kuljettajan

etnisestä taustasta mitään. Näin ollen, niin poliisi ei syyllisty syrjivään etniseen profilointiin pysäyttäessään ulkomaalaisen rekisterikilven omaavan auton ulkomaalaislain perusteella ulkomaalaisvalvontaa varten.

Mitä jos poliisi näkee, että auton kuljettaja näyttää ulkomaalaiselta ja päättää sen perusteella kohdistaa ulkomaalaisvalvontatoimenpiteitä tähän henkilöön? Silloin kyse on syrjivästä etnisestä profiloinnista, sillä poliisi perustaa valvontatoimenpiteensä pelkästään kuljettajan oletettuun etniseen taustaan. Liikennevalvontatehtävänä auton toki voisi pysäyttää ja samalla poliisi voi tarkistaa kuljettajan henkilöllisyyden ja maassa oleskelun lailliset edellytykset, mutta voidaanko samaa tehdä matkustajille?

Jos autoa kuljettaa muu kuin auton omistaja, poliisilla on oikeus tarkastaa auton matkustajien asiakirjat. Poliisi voi ottaa selvää siitä, keitä autossa on kyydissä siltä varalta, että myöhemmin ilmenee, että auto on varastettu. Henkilöt saattaisivat silloin liittyä varkauteen. Siinä samalla poliisi voi kohdentaa ulkomaalaisvalvontaa auton matkustajin, eikä matkustajien etninen tausta ole osatekijänä.

Ulkomaalaislain 129 b §:n perusteella poliisilla on oikeus päästä ulkomaalaisvalvontaa varten rikoslain 24 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun julkisrauhan suojaamaan paikkaan, jos se on perusteltua ulkomaalaisvalvonnan suorittamiseksi. Ulkomaalaislain 129 b §:ssä säädetään, että poliisilla ei ole ulkomaalaisvalvontaa varten oikeutta päästä tilaan joka on pysyväisluonteiseen asumiseen käytetty tila. Ulkomaalaislain 129 b §:ssä ei säädetä muuta oikeudesta päästä kotirauhan suojaamaan tilaan suorittamaan ulkomaalaisvalvontaa.¹³⁵

Kotirauhan suojaamaan tilaan pääseminen ulkomaalaisvalvontaa varten ei tule kyseeseen, sillä sille ei ole laillista perustetta, vaikka taustalla olisikin ajankohtaista tietoa laittomasta maassa oleskelusta. Jos poliisille tulee kotirauhan suojaamassa tilassa muun tehtävän ohella edellytykset tarkastaa henkilön asiakirjat, voi poliisi suorittaa ulkomaalaisvalvontaa muun tehtävän ohella kotirauhan suojaamassa tilassa.

¹³⁵ Ulkomaalaislaki 129 b §.

Asiantuntijoiden haastattelujen perusteella voisi päätellä, että syrjivää etnistä profilointia pystyy ulkomaalaisvalvonnassa parhaiten välttämään suorittamalla ulkomaalaisvalvontaa muun toimen ohella. Silloin poliisi ei varmuudella syyllisty syrjivään etniseen profilointiin. Tämä saattaa kuitenkin herättää keskustelua siitä, onko niin sanotusti ”toimivallalla ratsastaminen” eettisesti oikein. Ulkomaalaisvalvonta on poliisille laissa määrätty tehtävä, ja se herättää kysymyksen, kuuluuko sitä verhota muun tehtävän taakse.

Ulkomaalaisvalvonta mielletään nimensä mukaisesti ulkomaalaisten valvonnaksi, ja kohteen valikoimisen henkilön ulkomaalaisuuden perusteella voisi kuvitella olevan helpoin keino toteuttaa sitä. Näin ei kuitenkaan ole. Syrjivän etnisen profiloinnin kieltäminen on nimittäin niin vahva, että valikoimalla kohdehenkilön pelkääntään sillä perusteella, että tämä näyttää tai kuulostaa ulkomaalaiselta, poliisi syyllistyy välittömään syrjivään etniseen profilointiin.

Kohdehenkilön valikoiminen sen perusteella, että tämä on ulkomaalainen, ei ole siis sallittua. Valikoimalla kohdehenkilön ulkomaalaisvalvonnan kohteeksi muun toimen ohella poliisi suojaaa itsensä eikä näin ollen syyllisty vakavaan ihmisoikeusloukkaukseen, syrjivään etniseen profilointiin.

8.4 Mitä tekisin toisin?

Omaa työskentelyäni kriittisesti arvioimalla tulin johtopäätökseen, että olisin voinut olla systemaattisempi haastattelujen toteutuksessa. Kysymysrungot haastatteluissa olisivat voineet olla selkeämmät, vaikkakin toteutin haastatteluni teemahaastatteluina, joiden lähtökohtana on haastattelujen eläminen haastattelun myötä. Olisin myös saanut kysymysrungoista kattavammat, jos olisin saanut teoriaosuuden täysin valmiiksi ennen haastatteluja, jolloin tietämykseni aiheesta olisi ollut syvempi. Haastattelujen jälkeen tutkimuksen teoriaosuuteen tehtiin vielä pieniä korjauksia.

Etenin kuitenkin mielestäni johdonmukaisesti opinnäytetyöni tekemisessä ja minulla oli selkeät suunnitelmat sen toteuttamiseksi. Olisin kuitenkin voinut olla vieläkin systemaattisempi opinnäytetyöni toteutuksessa ja pysyä paremmin itselleni asettamissani aikatauluissa.

Jos tekisin tutkielmani uudestaan, valitsisin useamman haastattelun kohteen tutkielmaani sen luotettavuuden takaamiseksi. Kolme asiantuntijahaastattelua on mielestäni hyvä määrä kvalitatiiviseen opinnäytetyöhön, mutta tutkimuskysymykseni on niin monitahoinen ja

haastateltavilla löytyy siihen varmasti niin paljon erilaisia näkökulmia, että koen useamman asiantuntijan haastattelun mahdollisesti tuovan laadukkaamman lopputuloksen työhöni.

8.5 Mitä jatkossa tulisi tutkia?

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella on käynnissä Pysäytetyt-hanke, jossa tutkitaan etnistä profilointia Suomessa. Hankkeessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten, miksi ja missä profilointia tehdään ja siitä, millaisia kokemuksia rodullistetuille ihmisille syntyy, kun heidät on pysäytetty ja pyydetty identifioimaan itsensä tai kun viranomainen on tehnyt sen. Hankkeessa tutkitaan myös, missä määrin nämä henkilöt kokevat tarkastusten liittyvän heidän ulkonäkönsä, ihonväriinsä tai etniseen taustaansa.¹³⁶

Tämä tutkimus valmistuu vasta vuonna 2018. Olisi ollut kiinnostavaa verrata tutkimuksen tuloksia tähän opinnäytetyöhön ja mahdollisesti saada aiheesta laajempaa näkökulmaa saamalla poliisin ulkomaalaisten asiakkaiden näkemyksiä poliisin suorittamaan ulkomaalaisvalvontaan. Nyt kun tutkimus on kesken, en voi ottaa hankkeeseen enempää kantaa.

Kuten opinnäytetyöni haastattelut-osiossa mainittiin, poliisin tulee tarkastella toimintatapoja, jotka ovat omiaan herättämään kokemuksia syrjivästä etnisestä profiloinnista, ja pyrkiä välttämään niitä. Näitä toimintatapoja tulisi mielestäni tutkia lisää, sillä siten niitä pystyttäisiin välttämään ja voitaisiin löytää keinoja suorittaa ulkomaalaisvalvontaa vielä paremmin.

Mielestäni olisi myös hyvä kehittää koulutuspaketti sellaisiin poliisin ulkomaalaisvalvonnassa käyttämiin tietojärjestelmiin, kuten UMA, ULKONET ja IFADO. Teemahaastattelussa ilmeni sellainen näkemys, että poliisin taidot näiden tietojärjestelmien käytössä eivät ole sillä tasolla kuin niiden pitäisi olla nykypäivänä. Poliisin henkilökohtainen ammattitaito on kuitenkin ulkomaalaisvalvonnan toteuttamisen pohja.

Mielestäni ulkomaalaisvalvonnan tarvetta Suomessa ja laittomasti maassa oleskelun aiheuttavia ilmiöitä olisi hyvä tutkia. Kuten opinnäytetyöni haastattelut-osiossa mainittiin,

¹³⁶ Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos c

laittomasti maassa oleskelevat henkilöt ovat helposti uhriutuvia ja helppo ihmiskaupan kohderyhmä, eikä ongelma ole tästä työssäni haastattelemani henkilön mukaan vähenemässä.

Poliisille on laissa määrätty tehtävä suorittaa ulkomaalaisvalvontaa, mutta sitä ei saa tehdä ulkomaalaisille sen perusteella, että kohdehenkilö on ulkomaalainen. Tämä on ongelmallista, ja mielestäni tätä kyseistä problematiikkaa tulisi tutkia lisää. Ulkomaalaisvalvontaa ohjaavat, rajoittavat ja määrittävät useat lait, mikä ulkomaalaisvalvonnassa tulisi ottaa huomioon. Tämä tekee ulkomaalaisvalvonnan vaikeaksi. Tutkielmassa olen pyrkinyt löytämään keinoja suorittaa ulkomaalaisvalvontaa, ja olen niitä mielestäni löytänytkin, mutta itse lainsäädäntöä ja sen poliisille tuomia oikeuksia ja velvollisuuksia tulisi mielestäni tutkia lisää.

LÄHTEET

Björk, Pekka 2017, Ulkomaalaisvalvonta: sähköposti 08.08.2017

Da Silva Goncalves, Kalle 2016: Poliisin toimivaltuuksia rajat ylittävän rikollisuuden torjuntaan. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK- opinnäytetyö

Euroopan unioni perusoikeuskirja, 2012, 2012/C 326/02. Luettavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2010: Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen: Opas. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto

Hallintolaki 6.6.2003/434. Luettavissa: <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=hallintolaki>

HE 169/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta. Luettavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140169>

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena, 2001: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Yliopistopaino

Malminen, Ulla 2016: Poliisin tehostettu ulkomaalaisvalvonta joutuu selvitykseen – etnistä profilointia ei saisi tapahtua. YLE. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8826698>

Neuvoston direktiivi 2000/43/EY, annettu 29 päivänä kesäkuuta 2000, rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta. Luettavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0043>

Pirilä, Marjo 2016: Suomessa kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneista 30–40 prosenttia katoaa. YLE. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8666047>

Poliisiammattikorkeakoulu 2017, Opinnäyte & TKI/Tuke-työryhmä: TKO, TKI-luento 5. Kvanti- vs. kvalitatiivinen tutkimus (Itsenäisesti 2.)

Poliisihallitus 2015: Ulkomaalaisvalvontaohje, POL-2015-8376

Poliisihallitus 2017: Raportti, POL-2017-11444

Poliisilaki 22.7.2011/872. Luettavissa: <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110872?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=poliisilaki>

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV, Koodaus. Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV, Kvalitatiivinen I. laadullinen tutkimus. Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV, Laadullisen tutkimuksen elementit. Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2_2.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV, Litterointi. Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV, Narratiivinen tarkastelutapa. Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV, Teemoittelu. Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV, Tyypittely. Luettavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html

Soisalo, Ilja 2017: Poliisin suorittama ulkomaalaisvalvonta. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Luettavissa: <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos: Pysäytetyt – Etnisen profiloinnin tilat, merkitykset ja käytännöt. Luettavissa: <http://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/yksikot/sosiologia/tutkimus/pysaytetyt/Sivut/home.aspx> Luettu 21.11.2017

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos: Pysäytetyt – Etnisen profiloinnin tilat, merkitykset ja käytännöt. Mitä etninen profilointi on? Luettavissa: <http://www.profiling.fi/fi/mita-etnisen-profilointi-on/> Luettu 21.11.2017

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos: Pysäytetyt – Etnisen profiloinnin tilat, merkitykset ja käytännöt. Pysäytetyt, tutkimus- ja journalismihanke. <http://www.profiling.fi/fi/pysaytetyt-tutkimus-ja-journalismihanke/> Luettu 21.11.2017

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. Luettavissa: <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ulkomaalaislaki>

Ulkomaalaispoliisi A, 2017: Haastattelu 31.08.2017

Ulkomaalaispoliisi B, 2017: Haastattelu 31.08.2017

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Luettavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pidp451473632>

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja, 2017: Haastattelu 29.08.2017.

LIITTEET

Liite 1: Teemahaastatteluteemat: Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja

- Mikä on syrjivää etnistä profilointia?
- Mikä etninen profilointi on sallittua ja milloin se muuttuu syrjiväksi etniseksi profiloinniksi?
- Mikä on analyysitietoa- tai havainto laittomasta maasta oleskelusta?
- Miten poliisin tulisi tehdä ulkomaalaisvalvontaa?
- Miten poliisi välttää syrjivän etnisen profiloinnin ulkomaalaisvalvonnassa?

Liite 2: Teemahaastatteluteemat: Ulkomaalaispoliisit A ja B

- Millaista ulkomaalaisvalvontaa poliisin pitäisi tehdä, missä ja miten?
- Miten ulkomaalaisvalvonnan kohteet valikoituvat?
- Miten ulkomaalaisvalvontaa on tehty poliisissa?
- Valikoidaanko kohteita analyysitiedon perusteella?
- Mikä teidän mielestänne on paras tapa poliisille suorittaa ulkomaalaisvalvontaa?
- Mitä haasteita olette kohdanneet ulkomaalaisvalvonnan kohteen valikoimisessa?
- Miten toivoisit kaikkien poliisien suorittavan ulkomaalaisvalvontaa?
- Miten vältät syrjivän etnisen profiloinnin ulkomaalaisvalvonnassa?